

# Iskolakönyvtáros

3. évfolyam 4. szám

14.

2000. március



■ Honismeret az iskolában

■ Hagyományteremtés a Bod Péter megyei versenyeken

■ Könyvtár a Nivegy-völgy iskolájában ■ Az olvasás megszerettetése

■ Balázs Mihály emlékezete ■ Könyvismertetések

**Módszertani és tájékoztató folyóirat**

**általános és középiskolák számára**

## TARTALOM

### E számunk szerzői:

E. Bart Margit iskolakönyvtáros, Veszprém; Bontó Józsefné ny. tanító-nő, tankönyvszerző, Veszprém; Emmer Gáborné könyvtárvezető, Megyei Pedagógiai Intézet, Veszprém; dr. Ladányi Katalin neveléstörténész, Budapest; Patona Ferencné iskolakönyvtáros, könyvtári szaktanácsadó, Kossuth Lajos Általános Iskola, Veszprém; Sáráné dr. Lukátsy Sarolta iskolakönyvtáros, könyvtári szakértő, Felsővárosi Általános Iskola, Szeged; dr. Tóth Dezső ny. könyvtárvezető, Veszprém; dr. Tölgyesi József főszerkesztő, Veszprém; Ugrin Gáborné ny. könyvtárostánár, szerkesztő, Budapest.

**Fotók:** Rádóczy Csaba, Tölgyesi József és archív felvételek

**Címlapkép:** A balatoncsicsói iskola művészeti csoportja

A szerkesztő jegyzete	2
Emmer Gáborné: Kerettantervek – tankönyvek – könyvtár	3
Tóth Dezső: Honismeret az iskolában	5
Folyóirat-tallózó	6, 14
Patona Ferencné: Hagyományteremtés a megyei szintű Bod Péter könyvtárhasználati versenyeken Veszprém megyében	7
Tölgyesi József: Könyvtár a Nivegy-völgy iskolájában	9
Sáráné Lukátsy Sarolta: Trükkök az olvasás megszerettetéséhez	12
Bontó Józsefné: Jegyzetek a könyvvel, könyvtárral kapcsolatos gondolataimról	15
Lesz-e könyvtára az Oktatási Minisztériumnak? (Ugrin Gáborné)	17
A könyvtár szerepe a nevelésben (Bontó Józsefné)	18
Elköszönés és köszönet (Ugrin Gáborné)	19
Mit kínál a magyar elektronikus könyvtár?	20
Könyvismertetések (E. Barth Margit, Tóth Dezső, Tölgyesi József)	21



### Módszertani és tájékoztató folyóirat általános és középiskolák számára

**Főszerkesztő:** DR. TÖLGYESI JÓZSEF. **A szerkesztőség munkatársai:** EMMER GÁBORNÉ, DR. TÓTH DEZSŐ, JÁKLI SÁNDOR. **Tervezőszerkesztő:** BORDÁCSNÉ MÓROCZA ÉVA. **Médiaasszisztens:** SZENTE VIKTÓRIA.

**Szerkesztőségi titkár:** T. MIHÁLYI HAJNALKA. **Szerkesztőség:** 8200 Veszprém, Völgyhíd tér 3. **Telefon:** 88/421-080, 423-244. **Fax:** 88/421-080. **Felelős kiadó:** VARGA ISTVÁN igazgató. **Kiadja és terjeszti:** NODUS KIADÓ – 8200 Veszprém, Völgyhíd tér 3. **Telefon:** 88/425-411; 88/423-244; 88/421-080. **Megrendelhető:** a kiadónál. A lap tanévenként ötször jelenik meg. Az éves előfizetési díj: 800 Ft. **Nyomdai előkészítés:** SZURMAY LÁSZLÓ, Veszprém. **Nyomdai munkák:** OOK Press, Veszprém. **Felelős vezető:** SZATHMÁRY ATTILA. HU ISSN 1218-0963.

*Iskolakönyvtáros*

# Évkönyv a magyar köznevelésről

Az 1993-as oktatási törvény rendelkezett arról, hogy ismét létre kell hozni az iskolaügy nagy szakmai hagyományú döntéshozó, véleményező és javaslattevő testületét, az Országos Köznevelési Tanácsot (OKNT), amelynek évenként jelentést kell készítenie a hazai közoktatásügy állapotáról. Ezúttal a harmadik, 1998-ról szóló összegezést a „jelentés” helyett évkönyv műfajban adták közre. A kötet szerkesztője, *Hoffmann Rózsa* ezt a változtatást így indokolja: *Az OKNT arra az álláspontra helyezkedett, hogy ebben a műfajban tudja leginkább megjeleníteni a közoktatást és önmagát. E döntés háttérében az is ott volt mint indok, hogy az Országos Közoktatási Intézet (OKI) két évenként nagy adatbázissal adja közre a két tanévet átfogó jelentését, s így az OKI jelentése és az OKNT évkönyve másként szólhat ugyanarról.*

Bár a kötet alapvetően tehát az említett év történéseit, számszerűen megjeleníthető működési adatait mutatja be, néhány témát az 1999-es évre áthúzódnak is tartalmaz. (Pl. a NAT felülvizsgálatának lezárása, a közoktatási törvény módosításának előkészítése, a pedagógus-továbbképzések akkreditációja stb.) Az évkönyv teljességre törekvés nélkül szól azokról az eseményekről, amelyek – mondhatjuk, teljes hitelességgel –, nem csak a jelen szempontjából, hanem neveléstörténeti összefüggésben is fontosak.

*Kiknek fontos ez az évkönyv? – kérdezi az Előszóban a szerkesztő. Elsősorban talán „küldőinknek”: a pedagógus szakmai szervezeteknek, a pedagógusképzést folytató felsőoktatási intézményeknek, a Magyar Tudományos Akadémiának és az oktatási miniszternek. Hogy lássák, hogyan teljesítik az OKNT tagjai a vállalt megbízásukat, meg szolgálják-e a választóik vagy delegálóik bizalmát. Szól továbbá mindazoknak, akik részesei, alakítói, élvezői, vagy akár csak megfigyelői az oktatásügynek ma és a jövőben.*

A kötet négy nagy fejezetéből az elsőben (A gyermek) *Szakács Mihályné* (Felelősséggel a nevelésről) és *Illyés Sándor* (Együtt vagy külön? Kihívás a fogyatékos gyermekek intézményes nevelésében, kihívás a közoktatásban) tanulmánya olvasható. Az elsőben a szerző – a nevelés helyzetének az

OKNT által történt megvitatása alapján – szinte evidenciaként állapítja meg, hogy amilyen a társadalom, olyan az iskola. Számos kérdésre keresték a választ, többek között a társadalom és a rend, az érték kapcsolatrendszerét, van-e embereszménye a társadalomnak és célja a nevelésnek, megfelelő szerepet, hangsúlyt kap-e az intézményekben, az iskolán kívül, a pedagógusok tevékenységében, a képzésben és a továbbképzésben a nevelés, valamint, hogy a pedagógiai sajtóban (s általában a médiában) milyen súllyal szerepelnek nevelési témák stb. Ennek megítéléséhez elsősorban a pedagógiai programokról készített szakértői vélemények adnak választ: mindegyik tartalmaz nevelési programot, s ez – bizonyos mértékig – megnyugtató, ám meg kellett fogalmaznia az OKNT-nek, hogy *Társadalmunknak, és így a nevelésnek is kellene eszményképének lennie. Ez követhető lenne, és egyben hatással is volna a nevelés célrendszerére, amely körülhatárolná a nevelés célját és azokat a feladatokat, amelyekkel a cél elérhető lenne.*

Kétségtelen, hogy az utóbbi években reflektorfénybe kerültek a nevelési problémák, s ennek egyik oka a családok jelentős részében az érzelmi „szét hullás”. Ezt az is súlyosbítja, hogy az iskolákban a kultúrákövetítés mellett még most sem eléggé fontos a szocializációs és perszonalizációs funkció. Az OKNT ezért – tagjainak javaslatai alapján – számos ajánlást fogalmazott meg. (Ld. 27–28. p.)

A másik összefoglalásban arról olvashatunk, hogy a fogyatékoság miatt a gyermek nem zárható ki az iskolázatásból, ám ez hogyan történjen, arra világszerte keresik az optimális megoldást. Az együttnevelés, mint integráció lehet a megoldás, amelynek külföldön már gyakorlati tapasztalatai vannak, s ezt az együttnevelést és -oktatást az inkluzív jelzővel jelenítik meg.

A Pedagógus címet viselő fejezetben *Halász Gábor*, *Hadházy Tibor*, *Barlai Róbertné* és *Loránd Ferenc* összegzik a pedagógusok helyzetéről, a pedagógusképzés és a közoktatás viszonyáról, a szakmai szervezetekről és a pedagógus-továbbképzések akkreditációjáról szóló OKNT-vitát. Az első témával kapcsolatban a tanács megállapította,

hogy az iskolákban folyó tartalmi munka minősége éppúgy függ a pedagógusok felkészültségétől, motiváltságától és szakmai elkötelezettségétől, mint ahogyan a tantervektől, a tankönyvektől vagy az értékelés rendszerétől. *A jövedelmi helyzet romlása egyszerre két módon is negatívan hat a pedagógusmunka minőségére – állapította meg a tanács, mert egyfelől rontja a már a pályán lévők munkájának minőségét, másfelől rontja annak esélyét, hogy a szakmába jó minőségű munka végzésére képes és hajlandó új munkaerő áramoljon be.* Emellett vizsgálták azt is, hogy a pedagógus munkaerő-foglalkoztatás rossz hatékonyságának melyek az okai. Többek között például a rossz jövedelmi helyzetre reagálás következtében nőtt a minőségi munkát végzettek pályaelhagyása, az iskolai munka rovására növekedett az alternatív jövedelemforrások keresése és a teljesítményvisszatartás, valamint az alacsony jövedelmek és a növekvő szociális, kulturális igények közötti ellentmondás. A tanács ezzel kapcsolatban ajánlást fogalmazott meg a kormányzati politika számára, amely remény lehet arra, hogy a keretfeltételek közül a közeljövőben mind több teljesül majd. Ez utóbbinak lényeges elemei a képzés és továbbképzés minőségének és relevanciájának a biztosítása, a pedagógusok növekedése. (Az adatszerű tájékozódást számos táblázat segíti.) *Markáns megfogalmazás olvasható a pedagógusképzés teendőiről. (65–66. p.)*

Igényes összeállításban foglalkozik az évkönyv a pedagógus szakmai szervezetek tevékenységével, és sorra veszi az általuk felvállalt tevékenységeket, s ugyancsak hasznos információkat, értékeléseket tartalmaz a pedagógus-továbbképzések akkreditációjáról beszámoló tanulmány.

Olvasóink figyelmébe ajánlom még *Hoffmann Rózsa* (A tartalom szabályozása a közoktatásban), *Karlovitz János* (Tankönyv- és taneszköz-ellátottság), valamint *Trencsényi László* (1998 – a várakozások éve a közoktatásban?) tanulmányát.

*Hoffmann Rózsa*

# Kerettantervek – tankönyvek – könyvtár

EMMER GÁBORNÉ

**A** közoktatási törvény módosításával megszületett a döntés a kerettantervek bevezetéséről. A tanév elején az Oktatási Minisztérium megküldte az összes iskolának és pedagógus szakmai szervezetnek a kerettantervek kidolgozásához készült koncepció tervezetét. A mellékelt kérdőív segítségével körülbelül hétezer oktatási intézmény, több mint száz szakmai szervezet fejtette ki részletesen észrevételeit és javaslatait a tervezetről. Az Oktatási Minisztérium Tanterv és Tankönyv Főosztályának vezetője, *Kojanitz László* több fórumon is (Debrecen: 1999. november – szakértői konferencia, Veszprém 2000 januárjában) beszámolt a kerettantervek elkészítésével és bevezetésével kapcsolatos munkálatokról, azok ütemezéséről.

A főosztályvezető hangsúlyozta, hogy a kerettantervekkel egyensúlyt kívánunk teremteni a központi és helyi szabályozás között a tanítási-tanulási idő megfelelő arányú felosztásával, valamennyi tantárgy vagy tantárgyi modul minimális időkeretének megha-

tározásával. Továbbra is marad a kötelező óraszámokon belül olyan időkeret, melyet az iskola a helyi tanterv készítéséhez szabadon használhat fel. A szabadon szervezhető és tervezhető órakeretet az iskolák kerettantervi modulok (pl. könyvtárhasználat) vagy helyi tartalmak tanítására fordíthatják.

A kérdőíves felmérés eredményeként több ponton változás várható a szeptemberi tervezethez képest, bár az alapelvek stabilak:

1. A technika visszakapja az önálló tantárgyi rangot.
2. Az idegen nyelv tanítása 4. osztálytól kötelező lesz az Európai Unió elvárásai szerinti szintek biztosítása érdekében.
3. A természettudományos tantárgyak (biológia, kémia, fizika, földrajz) a 7–8. évfolyamon is kapnak óraszámot.
4. A középiskolákban a művészeti tantárgyak (rajz, ének) megőrzik szuverenitásukat.
5. A NAT által bevezetett műveltségterületek a „modulok” fogalomkörbe kerültek. A modulok időkeretét a szabadon szervezhe-

tő órakeretből biztosíthatják az iskolák egyéni sajátosságaik figyelembe vételével.

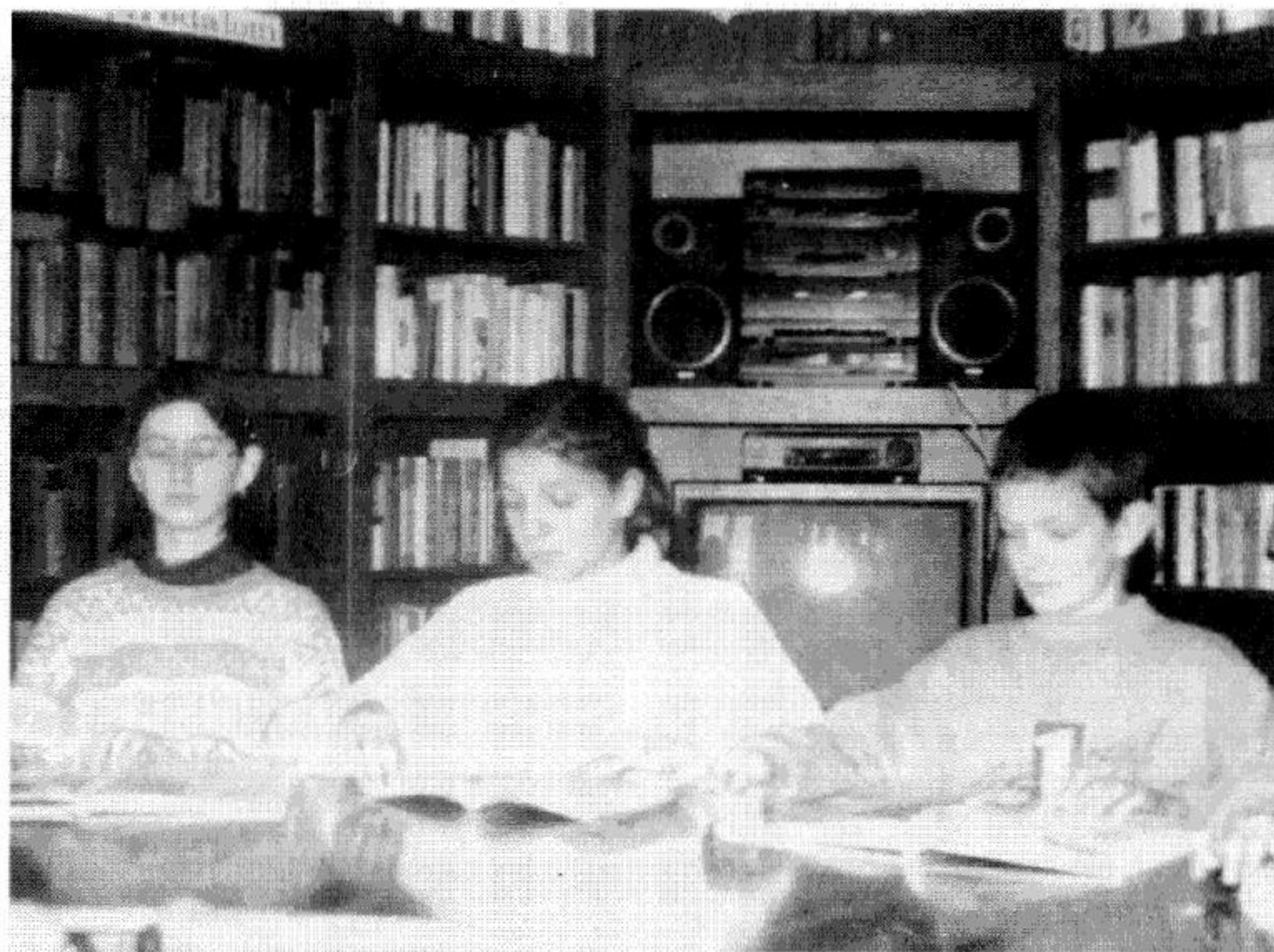
Az iskolai személyiségnevelés, képességfejlesztés hangsúlyosabbá tételét célozzák meg a kerettantervek. Ennek érdekében a tanulói óraszámok szigorú betartása, a magasabb évfolyamba lépés egyértelmű feltételei, a korai tanulói pályaválasztás elkerülését biztosító „8+4”-es iskolaszervezet, a helyi minőségbiztosítások átlátható célrendszere egyaránt jelentős szempontként szerepelnek az oktatási törvény 1999. évi módosításában.

A több lépcsőben kialakuló kerettantervek első változatai több iskolatípusnál elkészültek 1999. december 31-ig. Ezután a lektori vélemények beszerzésével megindult az átdolgozás, javítás. 2000 március végére várhatóan megtörténik a kerettantervek javítása, aktualizálása, így a tavasz folyamán a kormányrendelet formájában, és jóváhagyása után már kötelező dokumentumként alapot ad a közoktatás tartalmi szabályozásához.

A véglegesített kerettantervek a NAT-nál határozottabban jelölik ki azt a közös ismeretet és tudást, amit minden helyi tantervnek tartalmaznia kell, de nem lesznek sokkal részletesebbek annál. Évfolyamonként rögzíti az alapvető tematikát, tanulói tevékenységet, de nem ír elő kötelezően használatos tankönyveket. A tantervbankba kerülés fontos kritériuma lesz a hozzá tartozó taneszköz és pedagógus továbbképzési háttér megléte, színvonala.

Legerősebben ezen a ponton kapcsolódik a kerettantervi munkálatokhoz a tankönyvek problémája. Az OKKER Pedagógiai Szolgáltató Intézet által 1999 tavaszán – az OM megbízásából – végzett pedagógiai felmérés tanúsága szerint 1991 óta nem volt szoros kapcsolat a tankönyv és a tanterv között. Ezt igazolja az az adat, hogy az 1999-ig kiadott tantervek által megjelölt tankönyvek alig több mint 40%-a érvényes az 1999/2000-es tankönyvjegyzék





szerint. Tehát a „tartós tankönyv” vagy „NAT-kompatibilis tankönyv” megjelölések félrevezetőek, néha indokolatlanok. A Taneszközbemutatók Információs Egyesülete ajánlása szerint „Egyértelművé kell tenni a kerettanterv és a tankönyv kapcsolatát: a kerettanterv utaljon az alkalmazása esetén használható tankönyvek körére és viszont, minden tankönyv jelezze, hogy milyen kerettantervekhez vagy modulokhoz kapcsolódóan alkalmazható.”

Nagyon fontos a kapcsolat folyamatos frissítése, mely a jelenlegi számítógépes adatbázisok továbbépítésével, összehangolásával elérhető. Egy ilyen nyilvántartás nagyban segítené a tankönyv-bemutatóhelyek szakmai, szakszerű tájékoztatási munkáját, a pedagógusok tájékozódását, a minisztérium informálódását. Az iskolai könyvtárosokat tömörítő Könyvtárostanárok Egyesülete is eljuttatta szakmai véleményét a kerettantervi bizottságokhoz.

A tantervfejlesztő munka menetéről, jelenlegi helyzetéről, napi gondjairól kaptak tájékoztatást az OPKM-ben a megyei pedagógiai intézetek könyvtárvezetői és iskolai könyvtári szaktanácsadói. *Dán Krisztina* – a kerettantervi munkálatok résztvevője – elmondta, *alapkövetelményként* fogalmazódott meg, hogy

- a kerettantervek a 8+4-es iskolaszerkezetre épüljenek,
- a NAT folytatódjék a 4., 8., 12. évi követelmények meghatározásánál, hogy

- redukált ismeretek mellett fejlesztő programot adjanak.

*Alapvető elvárásként* a könyvtári ismeretek rendszerezett tanítását kívánták érvényesíteni, így meghatározták az elérendő követelményeket a 4., 8., 12. év végére. A könyvtárhasználat nem önálló tantárgyként, hanem más tantárgyba beépülő egységként jelenik meg. A befogadó tantárgyak:

- az informatika 5–12. évfolyamon (a tájékoztatási eszközök elemei),
- a magyar nyelv és irodalom 1–10. évfolyamon (a szövegalkotási elemek),
- az osztályfőnöki 5–12. évfolyamon (könyvtárlátogatás, olvasási kultúra).

A kerettantervi bizottságok képzési szakaszonkénti

- *alapfokú:* alsó tagozat, felső tagozat
- *középfokú:* gimnáziumi, szakiskolai, szakközépiskolai stb., illetve
- tantárgyi munkacsoportok bontásban dolgoztak.

Az *alsó tagozatban* a könyvtárhasználati ismeretek a magyar nyelv és irodalom tananyag-tartalmába épülnek be kb. évi 4 órában. E pedagógiai szakaszban „nevesítve” jelennek meg a könyvtárhasználati ismeretek, míg az 5–8. évfolyamon az információforrások használatában jelennek meg az informatika órakeretében. A 9–12. évfolyamon iskolatípuskonként eltér a könyv-

tárhasználat súlya a kerettantervekben. (Várhatóan a gimnáziumi oktatásban lesz a leggyengébb a könyvtár pozíciója, ami továbbgyűrűző hatásként az egyetemi, főiskolai hallgatók könyvtárhasználati készségeinek további romlását eredményezheti a 2000-es években.)

A legfontosabb szerepet az 5. és a 9. évfolyamon kapta a szakma, amikor az alsó tagozat tapasztalatainak fogalmi szintre emelése, illetve a különböző általános iskolákból érkező tanulók ismereteinek szintrehozása jelent kihívást.

Az 5–6. évfolyamon az informatika modulból (27 órából) 5, a 9. évfolyamon 4, a 10. évfolyamon 3 órát kapott a könyvtárhasználat, míg a 7–8. évfolyamon a heti egy órás tantárgyból 5–5 órát.

Mivel a könyvtárhasználat a tanulás, a kommunikáció közös követelményei teljesítésében igen erős, de a többi tantárgy és modul esetében is jelentős összefonódást mutat, így valamennyi – nem befogadó – tantárgy számára is készültek ajánlások, amelyek segítségével elérhető az egységes, minimális, ugyanakkor elégséges és szükséges könyvtárhasználati tudás.

A más tantárgyak könyvtárhasználatra nevelés és az ismeretek tantervi vonatkozásainak szervezését, az ismeretek egységes szerkezetének biztosítását, a követő módszertani kiadványok következetességét kívánják elérni a könyvtárszakmai szervezetek, azok iskolai könyvtári csoportjai, szakemberei.

Az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum az iskolai könyvtárak tapasztalatainak nyilvánossá tételével, a szaktanácsadók-szakértők párbeszédének, képzésének, továbbképzésének eszközével kívánja szolgálni a kerettantervekben leírtak megvalósítását.

A Könyvtárostanárok Egyesülete a könyvtárostánári munka jogi szabályozásának fontosságát, a módszertani segítségnyújtást tűzte ki céljául. Az Országos Közoktatási és Értékelési Vizsgálóközpontba beépülő OKSZI a könyvtárinformatikai-könyvtárpedagógiai képzések, tanulói versenyek szervezésével segíti a munkát.

Ezzel a címmel volt országos konferencia október 15–16-án Kiskunfélegyházán a Petőfi Sándor Városi Könyvtárban. A rendező szervek között ott voltak a Honismereti Szövetség, az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum, az MKE Helyismereti Könyvtárosok Szervezete mellett a megyei szervek, mint a Bács-Kiskun Megyei Honismereti Egyesület, az MKE megyei szervezete és természetesen a rendezvénynek helyet adó városi könyvtár.

A téma aktualitását, fontosságát nem kell hangsúlyozni. A néhány év óta ismert NAT és a most készülő kerettantervek egyaránt helyet biztosítanak a tantervben a honismeret, a helytörténet oktatásának. A lehetőség adott, de vajon az egyes helyi iskolákban megvan-e a tanításhoz szükséges tankönyvek, segédkönyvek, munkáltató füzetek stb.? A válasz egyértelműen megfogalmazható: nincsenek. Ill. helyesbítenem kell, az ország több településén készültek az elmúlt néhány év alatt, de elmondható, ezek elsősorban helyi kezdeményezések voltak, műfajilag nagyon változatosak. Ez ugyan nem baj, hiszen a helytörténetet nem lehet országosan egységesen megírni és tanítani, hiszen ahány település, annyi helyi történelem. Másrészt az is bebizonyosodott a konferencián, hogy a honismeret, helytörténet tanítása nem egy tantárgy keretében oldható meg, hanem beépíthető szinte valamennyi tantárgy keretébe. A társadalom- és emberismeret-anyag mellett ott a helye és kapcsolható a természetismerethez, a reáltárgyakhoz is. A konferencia alcíme is jelzi – helyismereti tankönyvek, olvasókönyvek a közoktatásban –, hogy nem egységes, az ország egész területére érvényes egy tankönyv kiadásával oldható meg a téma tanítása. A műfaji változatosság is megengedett, sőt!

A téma aktualitását, fontosságát bizonyítja, hogy az oktatási miniszter, Pokorni Zoltán tartotta a bevezető előadást. Ebben hangsúlyozta, hogy a

honismeret, a helytörténet oktatása a legjobb eszköz a nevelésre. A honismeret nem csak ismeret, amely a lokális környezet megtanítását segíti, hanem az érzelmi kötődés kifejlését segíti. Ez az érzelmi kötődés nagyban segítheti az új társadalom felépítését. A szülőföld, a közvetlen környezet múltjának ismerete, szeretete vezetheti el a tanulókat az eléggé elhanyagolt hazaszeretet érzéséhez.

Az első nap előadói Bényei Miklós könyvtáros, Csorba Csaba és Kováts Dániel főiskolai tanárok más-más oldalról közelítették meg a témát. Csorba Csaba elmondta, hogy a honismeret, helytörténeti tanítása a múlt században vetődött fel. 1949 után lappangott az iskolákban, míg az 1970-es években újra jelentkezett tanításának igénye. A jelenlegi politikai helyzet, az új oktatási koncepció pedig szinte kötelezően írja elő, hogy minden iskolában jelen legyen. Felhívta a figyelmet arra, hogy a helytörténet kapcsolódjon az országos történelemhez, annak oktatásához, mintegy kiegészítve azt.

Kováts Dániel előadásában azt emelte ki, hogy a jó tankönyv érdeklődést kelt a tanulóknál, ismereteket tartalmaz, és gondolkodásra készítet. Ezek a követelmények többszörösen igazak a honismereti tankönyvekre, olvasókönyvekre is. De a könyvek (tankönyv, olvasó-

könyv, munkáltató füzet stb.) írói ne felejtsek el azt sem, hogy a modern ismerethordozók: számítógép, multimedia éppúgy alkalmazhatók.

Az előadások után a konferencia hallgatóinak bemutatták a Bánkiné Molnár Erzsébet szerkesztésében az 1999-ben megjelent *Kiskunfélegyháza helyismereti könyve* című tankönyvet. A 400 oldalas tankönyvet 13 szerző készítette el, és 156 képet tartalmaz. A könyv egyfajta megközelítést, mintát nyújthat a hasonló könyvek íróinak, szerkesztőinek. A fő fejezetek – Ember és társadalom, Ember és természet, Ember és művészet, Sport – tárgyalják a város múltját, jelenét.

Megtalálható a könyvben egy Életrajzi Lexikon, melyben 114 helyi születésű ill. a városhoz valamilyen szálon kapcsolódó személy életrajza olvasható. Gondolt a szerkesztő arra is, hogy ha valaki a tanuló, ill. a felnőtt olvasók közül még bővebb ismeretekre is kíváncsi, hol találhat információt, 160 tételes bibliográfiát is közöltek.

A következő nap a felkért korreferátumokat tartóké, ill. a Fórum keretében – több mint tízen – a hozzászólóké volt. A jelenlévő honismereti, helytörténeti kutatók, könyvtárosok, levéltárosok, múzeumi dolgozók érdeklődéséből kiderült: aktuális a téma. Sok helyütt foglalkoznak azzal a gondolattal,



hogy elkészítik az oktatáshoz felhasználható olvasókönyvet, segédanyagot. Ez nem azonos a községmonográfiával, mely teljességgel közli az adott település történetét, hanem egy olyan segédkönyv, amely *eszközként* használható a tanításban.

A konferencia tanulságairól a következőket kell megemlítenem:

1. A NAT és a kerettantervek lehetővé teszik a honismeret tanítását, a helytörténet, vagyis az *adott* település, környezet oktatása kötelező a helyi tantervek alapján.
2. A konferencia is bizonyította, hogy az országos helyzetkép e téren rendkívül változatos. A megyék képviselői közül 6 megye résztvevői hiányoztak. Konkrét számokkal Veszprém megye területéről tudok szolgálni. Az 1997-ben készített felmérés szerint a megyében lévő 170 általános iskola közül 20% közölte, hogy az előző években volt honismereti szakkör és tanítottak helytörténetet az iskolában. A legtöbb helyen ott, ahol készen volt a település monográfiája. Sajnos, azt is tudni kell, hogy egy monográfia egy az egyben nem alkalmas a tankönyv, segédkönyv szerepét betölteni. Azt a tanárnak kell *átdolgozni*, és az iskolai oktatásban az adott osztály szintjére elkészíteni. Ha azt akarjuk, hogy általánossá váljék a honismeret, a helytörténet tanítása, minden település, körzet történetét az iskola, a tanár rendelkezésére kell nyújtani. Országos mozgalmat kell indítani, pályázatokat kell hirdetni a – nevezzük honismereti olvasókönyveknek –, megírására. Ehhez viszont olyan segítség kell, mint amilyen pl. a félegyházi konferencia is volt.
3. S ez utóbbihoz kapcsolódik a többi megjegyzésem. Ezekből több a konferencián is megfogalmazódott, például, hogy központi módszertani segítség készül a könyvek megírásához, a közeljövőben megjelenik egy útmutató, mely összefoglalja, mit, hogyan

kell tartalmaznia a helyi honismereti olvasókönyveknek. A Honismeret című országos lap külön rovatot nyit a témának. Ebben módszertani segítséget találhatnak az érdeklődők, véleményt, kritikát az elkészült könyvekről, felhasználási tapasztalatok közlését a tanároktól.

Egyértelműen vetődött fel a résztvevők részéről, hogy *regionális* konferenciákat kell tartani, mert itt konkrétan fogalmazható meg a régió jellege. Ugyanis másképp kell közelíteni egy város, és másképp egy kisközség helytörténetének megírásához. A kisközségek nagy részében nem működik iskola, ezeken a helyeken más módon lehet beépíteni a tantervbe az egyes települések helytörténetének oktatását. Ugyanis más a tanítás, ha az egész osztály egy településről érkezik, és más ha 4–5, vagy több településről tevődik össze.

Jogosan merült fel az az igény, hogy a tanárképzésben is meg kell valósítani a honismereti szemléletet. Arra nincs szükség, hogy honismereti szaktanárképzés legyen, de a szemléletet minden tanárnak el kell sajátítania. Az is igényként fogalmazódott meg, hogy már az alsó tagozatban el kell kezdeni a honismeret, a helytörténet oktatását.

S végül, jó lenne ha a honismeret, helytörténet tanításához használható könyvek az országban legalább egy helyen megtalálhatók lennének. Az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum, ahol a tankönyvek megtalálhatók, vállalja ezek összegyűjtését, de ehhez a kiadók, szerzők segítsége is szükséges, mert a kötelempéldányként leadott könyvek nem mindig jutnak el az OPKM-hez. Tudjuk, ez nem egyszerű feladat, mert a kiadók, szerzők kevésbé vállalják az ingyenes küldést. Ebben az esetben a szerző a bibliográfiai adatokat küldje meg az OPKM-nek, amely megvásárolja a könyveket.

Szeretném hangsúlyozni, hogy a mozgalom elindult, s ha a központi támogatás is meglesz, néhány éven belül minden iskolában rendelkezésre állhat a tankönyv, segédkönyv, olvasókönyv a honismeret tanításához.

## Folyóirat-tallózó

### Könyv és Nevelés

Jó érzékkel indította újjára az OPKM főigazgatója, *Balogh Mihály* 1999 őszén a reinkarnálódott folyóiratot (úgy is, mint aki főszerkesztőként jegyzi a lapot), mert bár több iskolakönyvtári témájú periodikát forgathatnak az érdeklődő pedagógusok (s közülük főképpen az iskolakönyvtárosok, könyvtárostanárok, valamint a közművelődési könyvtárak gyermekkönyvtárosai is), minden új folyóirat megtalálhatja a helyét, ha tartalmával kiváltja a szakma érdeklődését. A Könyv és Nevelésnek – eddigi három számával – máris sikerült elnyernie a pedagógusok szimpátiáját.

Az ez évi első számban a bevezető – tartalom-előrejelző – írást követően az utódigazgató búcsúztatójával *Balázs Mihályra*, az OPKM egykori vezetőjére emlékeznek.

A rovatok gazdag tartalmúak, sokoldalúan vizsgálják a könyvtárpedagógia különböző területén megvalósuló iskolai tanórai és órán kívüli gyakorlatot, s tájékoztatást adnak eseményekről, könyvekről. Az Olvasáspedagógia-rovatban *Lovász Gabriella* a kisiskolás kortól kezdődő olvasás- és könyvtárhasználatról ír, s a többi szerző (*Kelemenné Torma Urszabet, Végh József, Komlóssy Ákos*) írásai különböző szempontok alapján mutatják be az olvasással összefüggő tapasztalataikat. *Róth András Lajos* történelmi visszatekintésében a XVII–XVIII. századi társadalom olvasóvá nevelését vizsgálja.

A Tankönyv-rovatban több, ismert szerző főképpen könyvtörténeti dolgozatokat adott közre. Olvashatunk az első, hazai magyartankönyvekről, Pesti János történelem- és Jedlik Ányos természettan-könyvéről. *Honffy Pál* visszaemlékezései újabb részével ismerkedhetnek meg a könyves történetek iránt fogékony olvasók.

A Könyvtár-rovatban *Balla Mária* a könyv- és könyvtárhasználat, valamint a szakirodalmi ismeretek tanítóképző intézeti tanításának 1945–1990 közötti történetéről frott tanulmányát adta közre. *Bényei Miklós* a honismereti-helyismereti olvasókönyveket vizsgálta könyvtáros szemmel, amely az októberi Honismeret az iskolában című konferencián hangzott el.

(Folytatás a 14. oldalon)

# Hagyományteremtés a megyei szintű Bod Péter könyvtárhasználati versenyeken Veszprém megyében

PATONA FERENCNÉ

A megyei szintű Bod Péter könyvtárhasználati versenyek szervezése során a következő célokat igyekeztem megvalósítani:

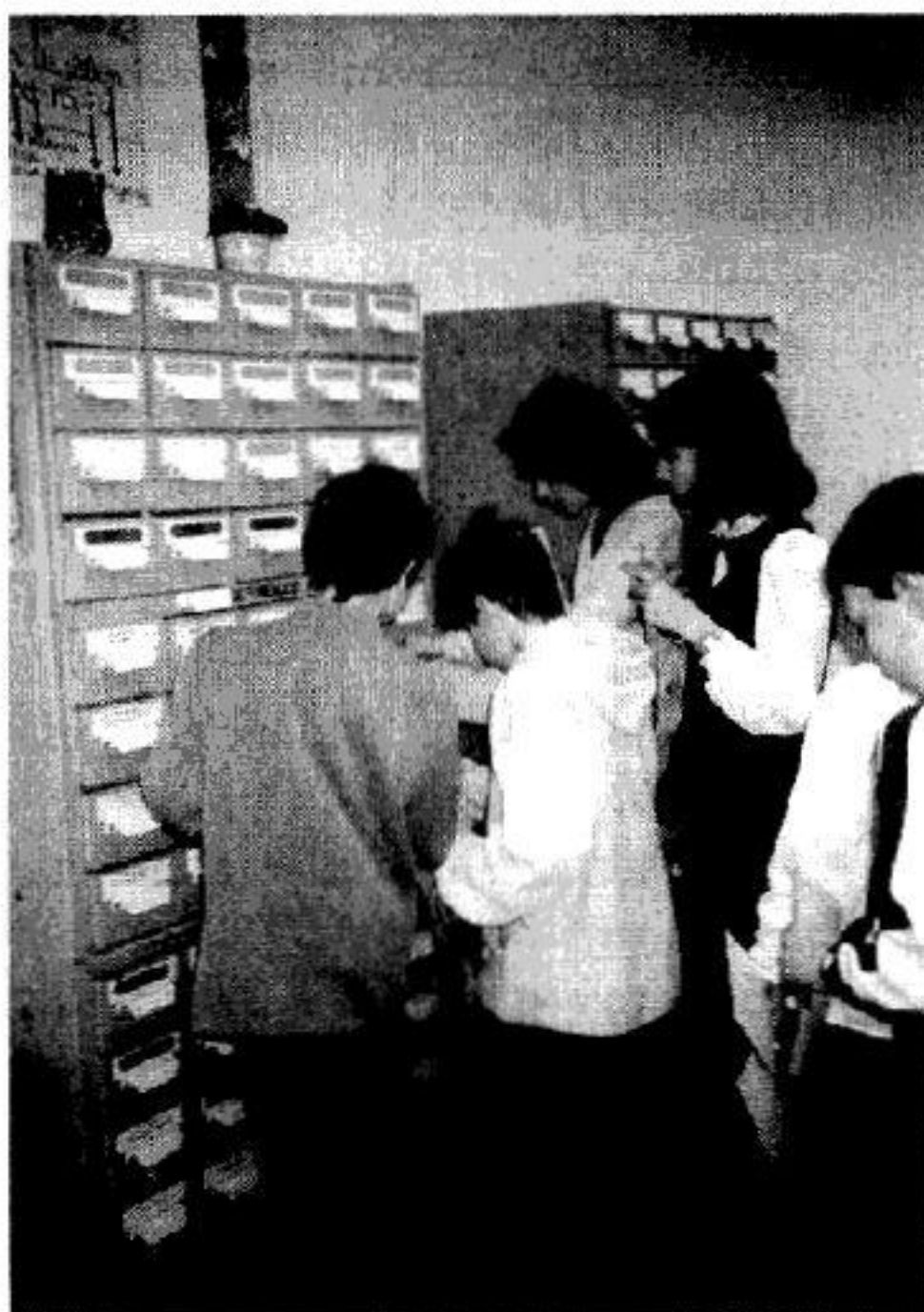
*Hagyományok teremtése, ilyenek pl.*

- A helyszín mindig a megyei könyvtár, ez jól szolgálja az együttműködést a közművelődési és iskolai könyvtárak között, ráirányítja a figyelmet arra, hogy a megyei könyvtár ismerete és használata nem hagyható ki megyénk egyetlen iskolájának pedagógiai eszköztárából sem.
- Hagyomány az is, hogy minden versenynek van témája, fókuszba helyezve egy-egy témakör megjelenését a különféle ismerethordozókban; ezt szolgálja egy gondosan kiválasztott idézet, ami az aktuális verseny mottójaként jelenik meg.
- Hagyomány az is, hogy megyei szintű versenyünk témájául mindig ugyanazt választjuk, mint az országos verseny témája (bár ez nem volna kötelező a versenyszabályok értelmében), de külön hangsúlyt fektetünk a téma Veszprém megyei vonatkozásaira. Ez segít megerősíteni tanulóink identitástudatát, hazaszeretetét, hiszen megismerik, mire lehetnek büszkéek szűkebb pátriájukban, ugyanakkor megkönnyíti az országos versenyre továbbjutók felkészülését. Az országos témát pedig szélesebb kör számára tudjuk így közelebb vinni.

Az elmúlt évek megyei versenyek témái:

- *Földön-vízen-levegőben* 1995.
- *Kalandra fel!* Izgalmas kalandzás népünk múltjában, valamint iskolatörténeti vonatkozások 1996.

- *Mesterségek dicsérete* 1997.
- *„Koszorús a haza homloka”* 1848–49 emlékezete 1998.
- *Hazánk védett értékei* (műemlékeink, természeti és környezeti értékeink) 1999.
- *A magyar állam 1000 éve* 2000.
- Hagyomány az is, hogy az első



A „nyomozás” a katalógusnál kezdődik...

feladat sosem a verseny témájával kapcsolatos, hanem tisztelgés a verseny névadója előtt. *Árva Bethlen Kata* könyvtárának örét, az első magyar irodalmi lexikon megalkotóját tanult személyek is gyakran tévesztik össze napjaink ismert politikusával: Bod Péter Ákossal. *Bod Péter* emlékét ápolja a Bod Péter Társaság, melynek elnöke *Ugrin Gáborné* nyugalmazott könyvtárostanár. Tőle származik az országos Bod Péter könyvtárhasználati verseny ötlete, és az első versenyek lebonyolításával kapcsolatos összes szervezési munkát ő végezte. Legutóbbi

versenyünk kapcsán a felkészítő tanároknak tartott előadása során irányította rá a figyelmet Bod Péter munkásságára.

- Hagyomány az is, hogy megyei szintű versenyeken úgy állítjuk össze a feladatsorokat, hogy az a NAT életkorok szerinti követelményrendszerének megfeleljen, ezáltal kiterjedjen: dokumentumismeretre, könyvtárismeretre, a könyvtári tájékozódás direkt eszközeire (=kézikönyvek) és indirekt eszközeire (=katalógus és bibliográfia), valamint a szellemi munka technikájára. Így elkerülhető az, hogy a verseny „helybentülő” legyen, hiszen a feladatok során használniuk kell a katalógust, el kell igazodniuk a szabadpolcok rendszerében, s ott a katalógus segítségével rá is kell találniuk a keresett könyvre. Az írásbeli feladatok értékelésénél nagy hangsúlyt helyezünk a pontos forrásmegjelölésre, a könyvek segítő apparátusának, a függeléknek használatára, az áttekinthető munkára.
- Hagyományosan az utolsó feladat szóbeli: egy adott könyv ismertetése és ajánlása. Itt nem csak a szakszerűség, hanem a jó fellépés, a „koreográfia”, az egyéni vélemény kialakítása és meggyőző interpretálása, s nem utolsó sorban a humor vihet sikerre. A szóbeli verseny nyilvános: felkészítő tanárok, érdeklődők, sőt maguk a versenyzők is alkotják a figyelmes közönséget. Ami pedig a feladatok nehézségi fokát illeti, az összeállításnál két szempontra vagyunk tekintettel: legyenek rutinból megoldható feladatok azért, hogy senki ne menjen haza a versenyről a sikertelenség nyomasztó érzésével; nem szeretnénk senki- nek a kedvét elvenni a további lel-

kes könyvtárhasználattól. A másik szempont, amit szem előtt tartunk: mindig legyen olyan kellő nehézségű és terjedelmű összetett feladat, amivel bizton megállapítható, hogy ki fog az országos versenyen jól helytállni kellő találatkonysággal, kreativitással, kitartó figyelemmel. Ennek köszönhetően minden országos versenyen bejutottak versenyzőink az írásbeli fordulóról a szóbeli döntőbe, és jónéhány esetben felállhattak a dobogó valamelyik fokára (akár a legfelsőre is).

- Hagyomány volt az is, hogy a megyei versenyeket iskolai verseny előzte meg, így tudták eldönteni, ki képviselheti iskoláját a megyei fordulón. Ugyanakkor rutinszerzési lehetőség is volt ez a versenyzők számára. Így került el a legszélesebb körbe a könyvtárhasználati verseny, fellelkesítve és munkára serkentve könyvtárhasználó tanulókat és könyvtárstanárokat egyaránt.
- Céljaim közé tartozott a versenyszervezés során a könyvtárstanárok figyelmének ráirányítása néhány könyvtárpedagógiai megoldásra. Az első néhány versenyt pontosan azért tettem nyilvánossá teljes egészében, hogy ezt a célt megvalósíthassam. Minden egyes nyilvános verseny egy igen hatékony „mintatanításként”, bemutató óráként is működött. A szakmával is vitába szálltam ez ügyben, véleményem mellett ma is kitartok.
- Céltom volt az iskolai könyvtárakban az állomány összetételének áttekintésére, a hiányzó lényeges dokumentumok beszerzésére serkenteni kollégáimat. Kiderült, hiányzott egy-egy fontos kézikönyv, vagy a tanítás során nélkülözhetetlen monográfia, útikönyv vagy más kiadvány. Előkeült olyan dokumentumok használata is, amikre nem mindig kerültünk sort, ilyenek pl. a menetrend, a telefonkönyv, a térképek, az aprónyomtatványok.
- Igyekeztem elérni azt, hogy a közvéleménybe bekerüljön ennek a

pedagógiai tevékenységnek a nélkülözhetetlensége, hiszen egy információs társadalomban az információk gyors megszerzésére, hatékony kezelésére, netán továbbítására meg kell tanítani a felnövekvő nemzedéket. Ezek birtokában tanulja meg kialakítani önálló véleményét, döntéseit, gyakorolhatja demokratikus jogait. Az elmúlt évtizedekben nem számított különösebben dicséretesnek az erre irányuló tevékenység, hiszen a hatalom eldöntötte, ki, milyen információ birtokába juthat, a véleményt, a szemléletet készen kaptuk, a hatalom pedig megszerezte a saját szükségleteit szolgáló információkat a saját eszközeivel. Ennek a hatása a pedagógustársadalom középkorú és idősebb rétegére tagadhatatlan, közülük ritka kivétel az, aki függetleníteni tudta magát ettől. Ezért aztán a könyvtárstanárok sokszor szinte légtüres térben mozognak, amikor arról van szó, hogy a szaktárgyi tevékenység során is gyakoroltatni, netán hatékony pedagógiai eszközként használtatni lehetne a könyvtárinformatika tanítása során elsajátított ismereteket. Szerencsére a fiatalabb korosztály már otthonosabban mozog ezen a területen. Mindenesetre tapasztalataim szerint presztízse lett a versenyen elért eredményeknek.

- Céljaim közül kiemelten szeretném hangsúlyozni azt, hogy adni akartam valamit a gyermekeknek, az ifjúságnak. Mit tudtam adni nekik? A felkészülés lázas munkáját, a verseny bizsergető izgalmát, esetleg a győzelem örömét. Remélem, a csalódás keserűségét nem. Adni tudtam nekik a megmaradó jártasságok, készségek, képességek hasznosságát jövőbeli életükben. Mindezt egyedül nem tudtam volna megtenni. Köszönet mindazoknak, akik segítettek. Úgy érzem, valamennyien szeretetből tették. Ha áttekintem, mennyiben sikerült célkitűzéseimet megvalósítani, azt mondhatom, hogy van kinek átadni a stafétabotot, és van mit átadni. A ha-

gyományok megszülettek és élni akarnak.

A megyei forduló eredményei:

A) I. kategória (11–12 évesek)

1. Nagy Fanni (Rózsa Úti Általános Iskola Veszprém, felkészítő tanár: Somogyi Vera)
2. Szentiványi Dóra (Vetési Albert Gimnázium Veszprém, Schall Bernadett)
3. Polgár János (Békefi Antal Általános Iskola Zirc, Papp Mária Magdolna)

B) II. kategória (13–14 évesek)

1. Bognár Judit (Vetési Albert Gimnázium Veszprém, Schall Bernadett)
2. Nagy Gabriella (Bródy Imre Gimnázium Ajka, Jákliné Tilhof Ágnes)
3. Kundermann Andrea (Mikes Kelemen Általános Iskola Ajka, Tilhof Gyöngyi)

C) III. kategória (15–16 évesek)

1. Bóka Barbara (Református Kollégium Gimnáziuma Pápa, Zsédényi Anna)
2. Vereskúti Zita (Vetési Albert Gimnázium, Veszprém, Schall Bernadett)
3. Andrási Nóra Edina (Bródy Imre Gimnázium Ajka, Jákliné Tilhof Ágnes)

Veszprém megyében a három kategóriában összesen 46 tanuló versenyzett 29 iskolából, 12 településről (Ajka, Balatonalmádi, Balatonfüred, Olaszfa, Pápa, Pétfürdő, Sümeg, Vaszar, Várpalota, Veszprém, Veszprém-Gyula, Zirc). Akik versenyeztek, mindnyájan kiváló felkészültséggel rendelkeztek. Mindhárom kategóriából az első helyezett képviseli megyénket az országos versenyen, melynek írásbeli feladatait március 21-én oldják meg a megyei versenynek is helyszínt biztosító Eötvös Károly Megyei Könyvtárban. Aki ezek után tovább jut, az május 5-én Budapesten vesz részt a szóbelin.

# Könyvtár a Nivegy-völgy iskolájában

TÖLGYESI JÓZSEF

**A** Balaton-felvidék gyönyörű kis táján, a Zánka–Nagyvázsony útvonal mentén apró falvak sora található évszázadok óta. Északon a Bakony elsimuló dombjai, délen a Balaton víztükre látszanak, s szántóföldek, szőlőskertek mindenütt. Megkapó táj – varázslatos vidék, amely történelmével is bizonyítja: az itt élők mindig a sors által rájuk mért viszontagságok és örömek közepette élték meg a hétköznapokat és az ünnepeket. Jártak erre a római légióik, a kora középkori népvándorlás különféle törzsei, de még a honfoglalók letelepedése után is megjárták itt az utakat idegen hadak: a törökök, németek, majd a második világháború katonái. A megmaradás azonban erős volt az itt élőkben, s csak a végső szükség vitte őket odébb egy-két falunyit, s akik helyükbe jöttek, csakhamar ők is megukénak, otthonuknak érezték a völgy lankáit, falujuk életet adó határát.

A Nivegy-völgy földrajzi központja a még kétszáz lakossal sem rendelkező *Balatoncsicsó*. Első okleveles említése 1272-ből maradt fenn, amikor IV. Béla királyunk felesége *Zlaudus veszprémi püspöknek ajándékozta határát, s vele együtt az itteni jobbágyokat. A török korban elnéptelenedett. Az újratelepítés során németek, s magyarok egyaránt érkeztek ide, de ugyanez volt a sorsa a körülötte lévő, ma közös iskolát fenntartó településeknek: Óbudavárnak, Szentantalfának, Szentjakabfának, Tagyonnak.*

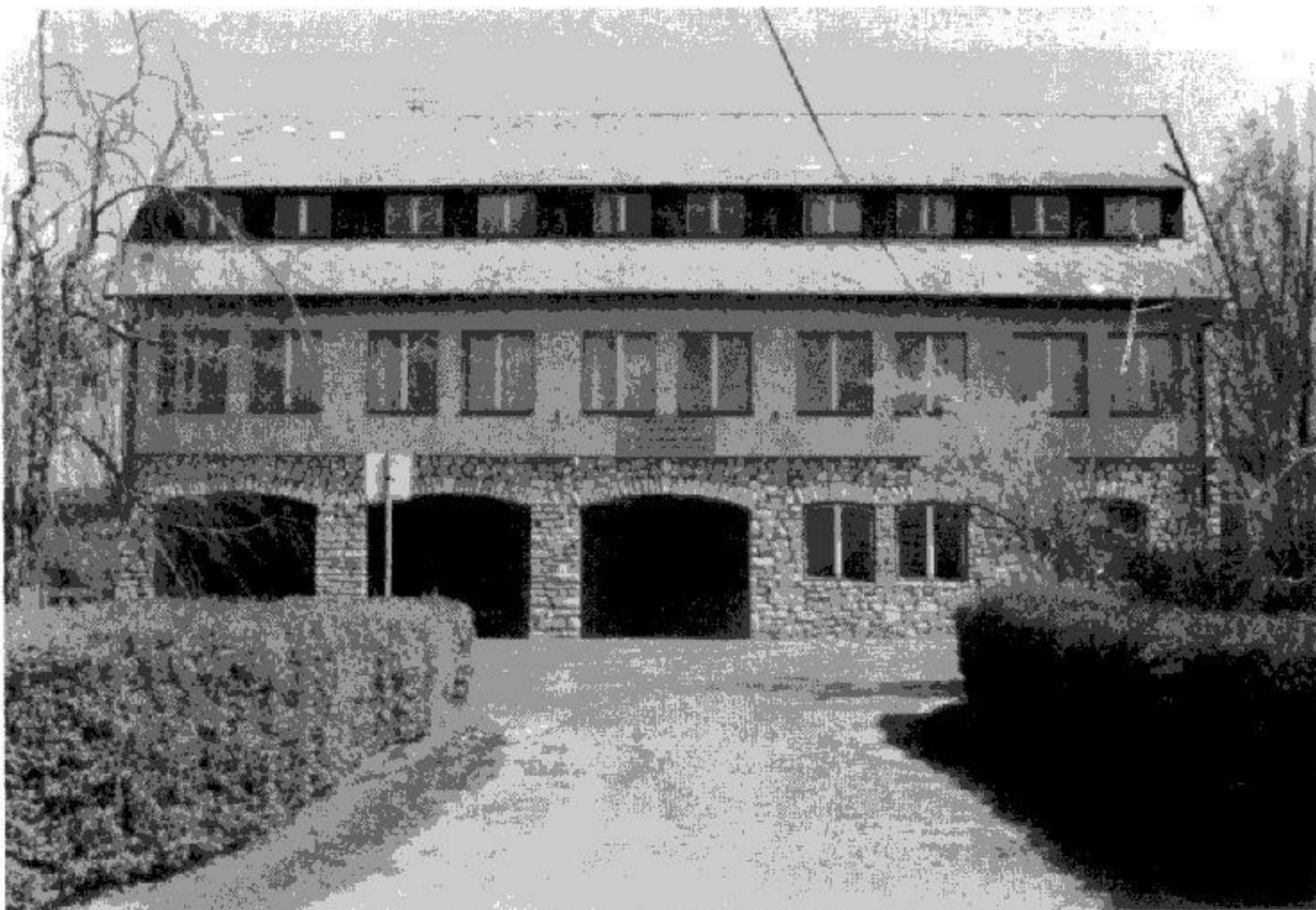
Balatoncsicsó első iskolája a német ajkú lakosság 18. század közepe körül történt betelepülése után létesült, de ugyanígy a környező községekben is volt tanítás. A változást 1948 hozta, amikor a felekezeti iskolák államiak lettek, majd a körzetesítéssel két faluban megosztva (Balatoncsicsón és Szentantalfán) tanultak a gyerekek, később pedig a zánkai Úttörővárosban kaptak helyet. A nagy változásra 1993-ban került sor, amikor Csicsón a terme-



lőszövetkezeti irodát átalakították iskolává, s azóta itt tanul öt község 105 általános iskolás diákja, akiket 16 pedagógus nevel-oktat az 1996-ban kinevezett *Loch Ildikó* igazgatónő irányításával. Az intézmény megnevezése: *Nivegy-völgyi Közös Fenntartású Nemzetiségi Általános Iskola és Zeneiskola*. Német nyelvet heti öt órában tanítanak minden évfolyamon, s zenei oktatás ugyancsak minden évfolyamon van. Ez utóbbi igazán egyedülálló egy ilyen kis iskolát illetően.

A háromszintes, kellemes zöld környezetben lévő iskolaépülethez nagy

*Az iskolaépület*



udvar és sportpályák tartoznak. Van könyvtárterem, tornaszoba, melegítő-konyha ebédlő, technika- és számítógép-terem. Tervezik a számítógépek hálózatba szervezését, s számos tantárgy tanításában felhasználják majd ezt a lehetőséget. A zibongó iskolai rendezvények megtartására is alkalmas. Bár szakmai felszereltségük átlagos, de a nevelésben és oktatásban elért eredményeik messze meghaladják a lehetőségeikből adódó színvonalat.

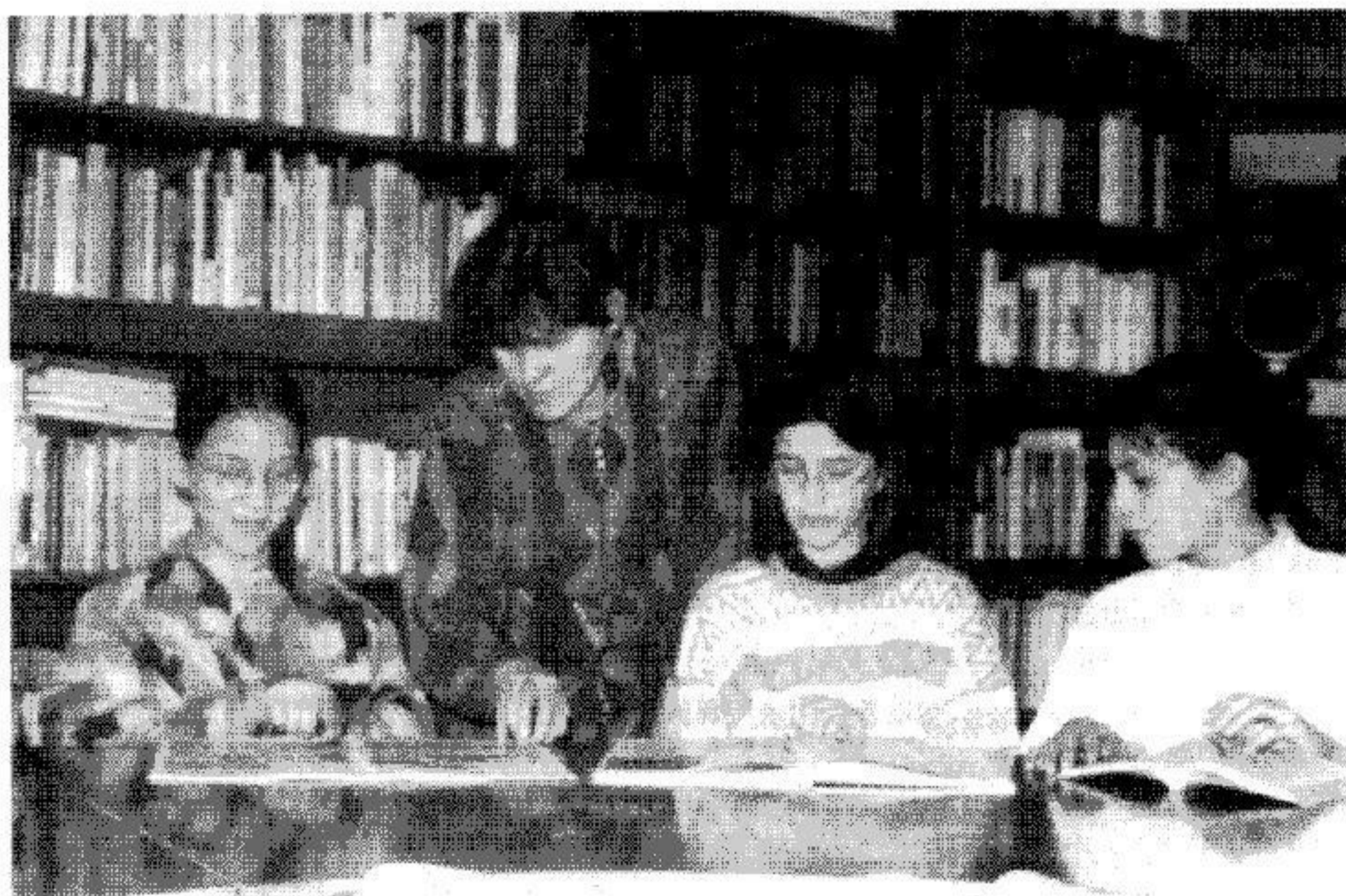
Az iskola pedagógiai programja igen széles választékot nyújt a tanároknak, s közvetve a szülők igényei teljesítéséhez is. A pedagógusok fontosnak tartják önmaguk személyiségének fejlesztését, a folyamatos továbbképzést, a nyitottságot a helyi és a tágabb társadalom követelményei befogadására és teljesítésére. Részt vesznek az intézményközi munkaközösségek munkájában, bemutató foglalkozásokon. Munkájuk eredményeként a nyolcadik osztályosok továbbtanulása közel százszázalékos. Az intézmény tagja az Egészségesebb Iskolákért Hálózatnak.



*Loch Ildikó, az iskola igazgatónöje*

Nevelési céljaik között karakteresen szerepelnek a helyi viszonyok alapján meghatározott elvárások, amelyek magukba ötvözik a nemzetiségi identitás legfontosabb elemeit is. Így többek között fontosnak tartják

- a különböző kultúrák és vallások, szokások, a magyar és a helyi német kisebbségi kultúra értékeinek megismertetését és elfogadását,
- a nemzeti hovatartozás, a hazaszeretet és a magyarságtudat megszilárdítását,
- a viselkedéskultúra, a kommunikációs képességek és készségek fejlesztését,
- az önművelési szokások kialakítását.



*Birkásné Dózsa Gabriella a könyvtárban tanítványai körében*



Oktatási céljaik között szerepel, hogy biztosítsák

- az alapkészségek és alapképességek kialakítását, fejlesztését és gyakorlati alkalmazását,
- a tanulók önbizalmát növelő, sikeres tanulási helyzetét, a pozitív tanulási tapasztalatokat,
- a helyes tanulási módszerek megismertetését,
- a tehetséggondozást és a továbbtanulásra történő felkészítést, valamint a határonyokkal küzdő tanulók felzárkóztatását differenciált foglalkoztatással.

Ezekben, de valamennyi nevelési-oktatási területen is fontos szerepet számnak az iskolai könyvtárnak. A könyvtár vezetője *Birkásné Dózsa Gabriella* biológia, földrajz, kémia szakos tanárnő, aki elkötelezetten, szeretettel foglalkozik nem csak szaktárgyai oktatásával, hanem a könyvtár számos teendőjével is.

A könyvtár múltjához hozzátartozik, hogy a valamikori termelőszövetkezeti könyvtárból jött létre: az épületben működött a művelődési ház, s a könyvtár ennek része volt. Most az egykori tanácskozásteremben, könyvtári bútorokkal berendezve áll a tanulók és a

*Lányok a harmonika-együttesben*

pedagógusok rendelkezésére, de nyitva áll a község lakosai előtt is. E két funkció jó ellátására a tágas olvasóterem, a gyakorlatilag szabadpolcos rendszer és a szükségletekhez igazított nyitvatartási idő jó megválasztása adnak lehetőséget.

A polcokon hatezer kötet sorakozik, közöttük számos kézikönyv, lexikon, album és szótár, s természetesen több száz, az oktatást és a szórakozást is segítő német nyelvű kötet. A 16 féle folyóirat, úgy tűnik, elég az igényekhez. A könyvtári állományt több forrásból gyarapítják. Egyrészt az önkormányzatok által biztosított költségvetési összegén kívül van lehetőségük a vásárlásra, másrészt a Magyarországi Nemzeti és Etnikai Kisebbségekért Közalapítványtól jutnak különböző kiadványokhoz. De jelentős segítséget ad a könyvállomány bővítéséhez a Soros Alapítvány és a veszprémi Eötvös Károly Megyei Könyvtár. Támogatást kapnak (igaz, más célokra is) a Veszprém Megye Közoktatásáért Közalapítványtól és a Nivegy-völgyi Fiatalok Közoktatásáért Alapítványtól is. Legutóbb 70 ezer Ft-ot fordítottak szépirodalmi, 40 ezret német nyelvi könyvek vásárlására.

A könyvtárat használó 95 tanuló (amely szám jelentős arányú a 105 fős teljes létszámhoz képest), a könyvek és a folyóiratok mellett több, mint száz videókazettából, számos cd-ből és cd-romból is válogathat és a könyvtár nyitvatartási ideje alatt veheti igénybe. Számos, a tantárgyak tanításához aktuálisan szükséges kötet az osztálytermekben található, s ezzel a tankönyvön túli tanórai ismeretszerzést segítik. Ehhez háttérként – a felhasználás szakzszerűségét biztosítandó – azok a könyvtári órák szolgálnak, amelyeken a tanulók a szükséges szakismereteket sajátíthatják el és gyakorlatot szerehetnek az információkeresésben. Ugyanezt szolgálják a számítógépen történő forráskeresések is.

Birkásné Dózsa Gabriella tanárnő alaposan ismeri a gyerekek olvasási, tanulási szokásait. Tudja, hogy bár elsősorban a kötelező olvasmányok a fa-

voritok, a kicsik a mesekönyvek mellett a természettudományos (főképpen állatos) könyveket szeretik, míg a nagyobbak az ifjúsági irodalmat, a kalandregényeket és a tudományos sorozatok (Képes történelem, Mi micsoda, Szemtanú stb.) kötetét is kikölcsoznik. A könyvtárban használhatják a televíziót, a képmagnetofont és hiifitorony is rendelkezésükre áll.

A tanulók szívesen kölcsönöznek a házi feladatokhoz kapcsolódó köteteket. Ennek egyik oka, hogy a családi otthonok egy jelentős részében bizony kevés a könyv, s a meglévők sem mindig a tanulók szükségleteihez igazodnak. A pedagógusok remélik, hogy az iskolai olvasóvá, könyvhasználóvá, önművelő szokássá nevelő munka eredményeként felnőtt korukban pozitív viszonyuk lesz a könyvekhez, s más, modern információhordozó eszközökhöz. A pillanatnyi érdekeken túl ez sem lebecsülendő szempont a mindennapok munkája során. Ez egyaránt vonatkozik például a magyar és a német nyelv és irodalomra.

A pedagógiai program erről a következőket tartalmazza: *„Nagyon fontos feladat a nyelvi-kommunikációs nevelés, az alapkészségek, az írás, olvasás, a helyes beszéd és nyelvtani ismeretek elsajátíttatása, folyamatos fejlesztése. Az irodalmi nevelés elsődleges feladata az irodalom (olvasás) megszerettetése, az olvasói kedv felébresztése és megerősítése..., amely hozzájárul a nemzeti kultúrához való kötődés erősítéséhez, az erkölcsi és esztétikai értékek közvetítéséhez, az érzelmi élet gazdagításához.*

*A német nemzetiségi nyelv oktatásában a segítő családi háttér hiánya nehezíti munkánkat, mivel a szülők már nem beszélnek elődeik anyanyelvét. Nyelvi képzésünk céljai, hogy a tanulók hétköznapi helyzetekben tudják használni a nyelvet, szerezzék meg a fejlesztéshez szükséges alapismereteket, legyen általános ismeretük a német nyelvet beszélő országokról. Előtérbe kell helyezni a nyelvtanulási kedv felkeltését, a játékos formákat. A nyelvi ismeretek oktatásán túl biztosítanunk kell a*

*kisebbség történelmének, szellemi és tárgyi kultúrájának megismerését, a hagyományörzést és hagyományteremtést, a kisebbségi jogok megismerését és gyakorlását.”*

Természetesen, a könyvtárnak ez előbbiek segítségével több, számos, áttételeken keresztül megvalósuló szükségletet is ki kell elégítenie. Számos tanórán kívüli tevékenység kötődik hozzá, így például a magyar és német nyelvű vers- és prózamondó versenyek, a költészet napi programok, a nemzeti ünnepek műsorainak összeállítása, a Föld Napja rendezvényei, különböző vetélkedők, a klubdelutánok, a nemzetiségi hagyományörző kör tevékenysége, a fotósakköri munka, amelyeken a részvétel térítésmentes. Önköltséges szolgáltatás a színházlátogatás, a természetjárás, a tanulmányi kirándulás, a táborozás, amelyeknek mind megvannak a maguk könyv- és egyéb szükségleteik. De ide tartozik a zeneiskolai foglalkozások széles spektruma is: a szolfézs- és hangszer-tanítás, s szerepet vállalnak a felnőttek oktatási, kulturális, művelődési igényei kielégítésében is.

Az iskola tehát multikulturális intézmény, amely a környezetében integráló tevékenységet végez, s ebben az egyik központ a könyvtár. Az iskoláról szeretettel és szakmai elhivatottsággal nyilatkozó igazgatónő így foglalta össze a települések lakóinak identitását és az öt község tanulóit egyesítő iskolája pedagógiai munkáját, nevelésük jövőre ható eredményét: *„A falvak értékét nem a nagyságuk határozza meg, hanem lakóinak összetartó ereje, eszmeisége, közös céljai, szorgalmas munkája. Kollégáimmal együtt azt kívánjuk elérni, hogy a gyermekek egyre jobban kötődjenek lakóhelyükhöz, hogy felnőve ők maguk is tevékeny részesei legyenek falvaink fejlődésének. S ha majd egyszer ők maguk is szülőkké, esetleg fenntartóivá válnak intézményünknek, akkor se feledjék, amit útravalóul kaptak. Támogassák az alma matert, és ők is jó szívvel küldjék gyermekeiket a Nivegy-völgyi iskolába.”*

# Trükkök az olvasás megszerettetéséhez

SÁRÁNÉ LUKÁTSY SAROLTA

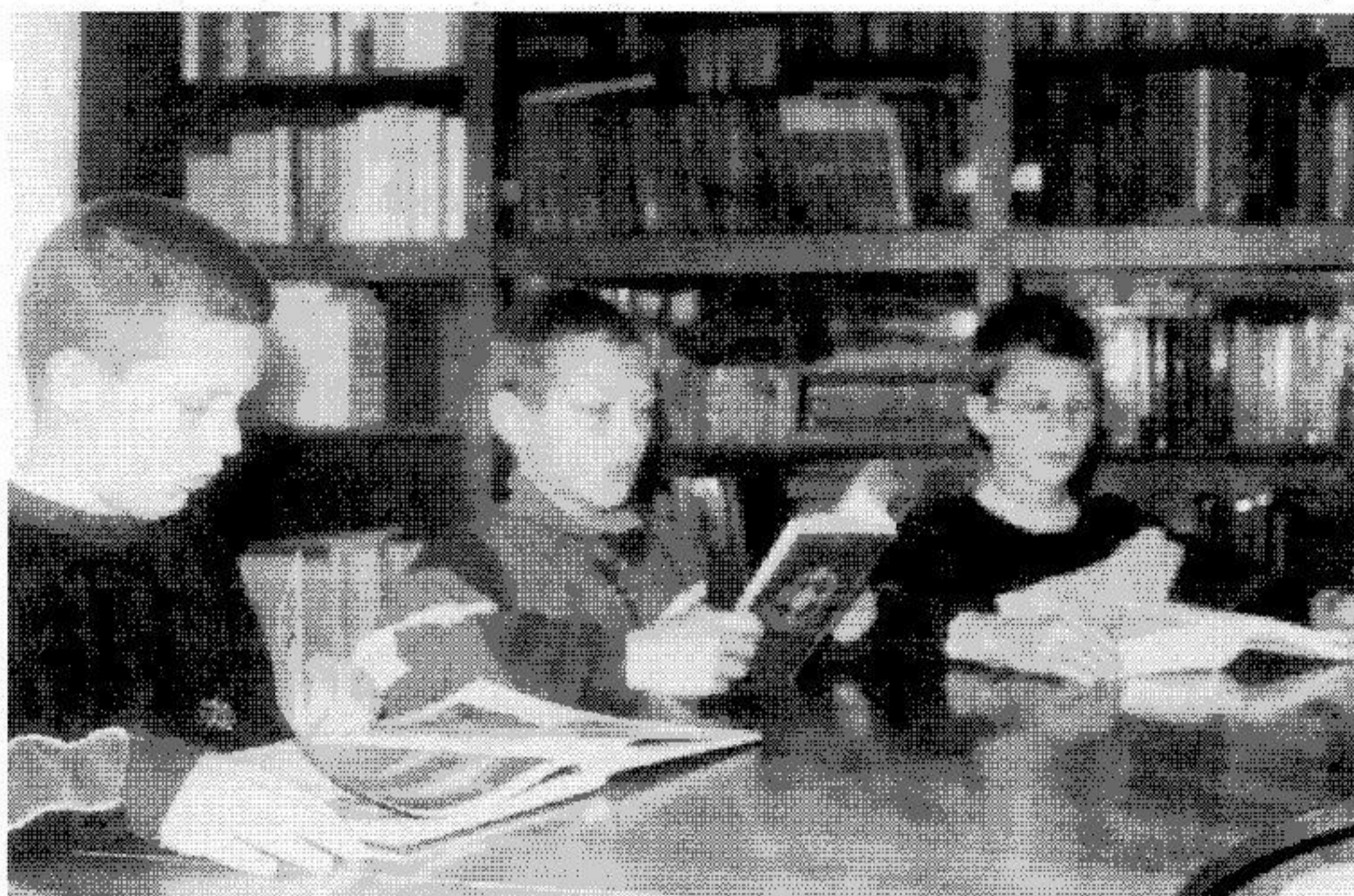
Lépten-nyomon olvassuk a szakirodalomban, hogy a mai gyerekek nem szeretnek olvasni, nem értik az olvasott szöveget. A gátló tényezőket szinte azonos módon jelölik meg: a mértéktelen televíziózást, videózást, számítógépezést említve, mint fő okot, de van, aki az irodalomoktatás túlzott követelményrendszerét találja hibásnak, amely nem hagy időt a gyengén olvasó gyerekek felzárkóztatására. A megoldásra különböző – bevált – ötleteket javasolnak: ki olvasónaplót vezetett, ki könyvlistát ajánl nyárra, ki pedig a helyi pedagógiai program összehangolását tekinti a legfontosabbnak.

Ezek mind hasznos, esetenként célravezető módszerek lehetnek, mégis, úgy érzem, a lényeg valahogy kimarad. A lényeg: az érzelmi odafordulás, az elemi kíváncsiság, szóval a *motiváció*, amely rábírja a gyereket, hogy magától vegye kezébe a számára ismeretlen vagy alig ismert eszközt (a könyvet). Röviden: hogy megszeresse az olvasást magáért a szellemi izgalomért.

Nem állítom, hogy tudományos módszereket tudok felsorakoztatni, csak a gyerekek viselkedési formáiról szeretnék beszámolni úgy, ahogyan én látom.

Adva van egy közönséges iskolai könyvtár átlagos lakótelepen, teljesen átlagos – mondhatnám, többségükben hátrányos helyzetű – gyerekekkel, átlagos, bár nem szokványosan elhelyezett bútorokkal. A gyerekek szeretnek ide jönni, a rövid, 2–3 órás nyitvatartás

ideje alatt mindig „telt ház” van. Több gyerek szájából hallottam: „Olyan jó itt lenni, talán csak a kirándulás jobb!”



## Becsalogatás

Talán azzal kezdődött, hogy ez egy kicsit más, mint a többi terem az iskolában. Itt vannak kuckók, asztalok, székek, ahol lehet beszélgetni, rajzolni, szőnyeg, amelyen el lehet heverni, sőt, jógázni is lehet! Vannak társasjátékok, amelyekkel helyben lehet játszani, kapható hetenként egy fénymásolt rejtvény (a Kis Fülesből), amit saját szórakozásukra oldhatnak meg. (Csak zárójelben: bizony, a játékkultúrát, a játékszabályokat, a veszteni tudást is meg kell tanítani, nem föltétlenül hozzák magukkal a szülői panelből!) Továbbá: van tábla, amelyre azt lehet írni, rajzolni, amit akarnak (persze ezeknek is megvannak a maguk szabályai), mert az osztályban lévő táblára nem lehet akármikor írni, rajzolni.

A második fokozat, amikor már könyvet is kezébe vesz az itt csellengő gyerek, és nemcsak a képek kedvéért. Egy darabig a *Magyar utónévkönyv* volt a sláger, mindenki meg akarta néz-

ni, honnan származik a neve, milyen becenevei léteznek. Megvásároltam *A férfi és a nő* c. szexuális felvilágosító

könyv két – általános iskolába való – kötetét, ezt természetesen csak helyben lehet olvasgatni, és csak egyedül, de volt, aki kifejezetten ezért jött többször is. Most a *Guinness rekordok könyve* a legnépszerűbb, többen órákon át bújják. Ugyancsak kedvelik a *Nagy kutyakönyvet*, *Az állatvilág atlaszát* és a *Nagy dinoszaurusz atlaszt*. (Mind a kézikönyvtárba tartozik, tehát csak helyben használhatók).

## Kedvesinálás

1998 karácsonya előtt egy héttel elég komoly összeget kellett elköltenem könyvekre – szerencsétlenségemre vagy szerencsémre? – egy nap alatt. Így került be a könyvtárba nyolc láda könyv; természetesen a legszebb ismeretterjesztő és meséskönyveket igyekeztem beszerezni. (Az ifjúsági szépirodalom kategóriája eltűnt, szinte alig lehet kapni, s ha van, az is silány minőségben.) Az új könyvek varázsa egyre

## E havi rejtvényünk:

### KISEBBEKNEK:

„Esküszünk,  
esküszünk, hogy rabok tovább  
nem leszünk!”

(Petőfi S.: Nemzeti dal)

Márciusban ünnepeltük az 1848-as szabadságharc 152. évfordulóját, melynek legnagyobb költőegyénisége Petőfi Sándor volt. Fiatalon halt meg a csatatéren, úgy, ahogyan „Egy gondolat bánt engemet” c. versében megjövendölte.

### Feladat:

1. Keresd ki, hogy hol és pontosan mikor született, és hol, mikor halt meg Petőfi Sándor (év, hó, nap)!
2. Keresd meg az előbb említett versét, és írd le azokat a sorokat, melyekben megjósolta, hogyan fog meghalni!

Segít a Magyar Életrajzi lexikon és a Magyar versek könyve (tartalomjegyzék)!

### NAGYOBBAKNAK:

„Mint az őrült, ki letépte láncát,  
Vágtatott a Tisza a rónán át,  
Zúgva, bőgve törte át a gátot...”

(Petőfi S.: A Tisza)

A Tisza Szeged „főutcája”, éltető és romboló eleme, katasztrófák okozója és újjászületésének alapja. A Nagy Víz 122 évvel ezelőtt tört be városunkba, összedöntve házainak nagy részét.

### Feladat:

1. Keresd ki, pontosan melyik napon (és évben) öntötte el Szegedet a Tisza, és hány ház dőlt romba!
2. Sorold fel, mely országok, városok küldtek adományokat Szeged újjáépítésére!

Segít a Szeged c. útikönyv (22–23. o.) és A szegedi Nagyrívész képek könyve (128–129. oldal)!

Válaszodat névvel (osztály) ellátva add le a könyvtárban .....-ig!

több gyereket vonzott, divat lett a böngészés, pedig egy darabig csak a könyvtárban lehetett nézegetni őket. Hozzá tartozik az igazsághoz, hogy van jó néhány kis önkéntes segítőkész, akiknek nagyobb része az egyik, nehezen kezelhető vagy lassabban fejlődő gyerekekből álló 7. osztályból került ki. Ők dolgoztak egész délutánokon az új könyvekkel: átnézték, hogy van-e hibásan nyomott oldal, lepecsételték, majd a leltározás után az (általában beírt) raktári jelzeteket is felírták a gerincre. Még ők is belefeledkeztek egy-egy

könyvbe, átnézés, bélyegzés közben bele-beleolvastak, esetleg kérték, hogy tegyem félre számukra, ha be lesz leltározva. Azóta kisebb-nagyobb gyerekek egymásnak adják a kilincset, egyik a másiktól „lefoglalja” az éppen áhított könyvet, legyen az Móra-olvasókönyv vagy a Mi mi esoda? sorozat darabja. Nem állítom, hogy mindegyik végigolvassa a kívitt könyvet, de legalább a számára érdekes fejezeteket elolvassa.

Közvetlenül egy-egy könyv kézbevételeire buzdítanak az „E havi rejtvényünk” kérdései, amelyeket mindig az

akutális eseményekhez, évfordulókhoz, évszakokhoz igazodva fogalmazok meg, a kisebbeknek általában a lapszámot is megadva, a nagyobbaknak csak a fejezetet vagy a tárgymutatót tüntetve fel. (Ld. a melléklet.) Minden hónap végén nyilvánosan sorsolunk a helyes megoldások közül – mindig nagy izgalommal várják a gyerekek az eredményt! – és a két győztes apró ajándéktárgyakat választhat (érdekes toll, szagos radír, hegyező, matrica stb.). Aki pontosan elolvassa a feladatot és kikeresi a megfelelő könyvből a választ – ha szükséges, mindig segítünk nekik –, annak nem jelent nagy nehézséget a megoldás, ők inkább a nyereségért izgulnak. Egy alkalommal két gyenge képességű, örökmozgó 3. osztályos kislány is megakarták oldani a feladatokat, de már a kérdést sem értették. Odaültem melléjük, megbeszéltük a feladat lényegét, s végül büszkék voltak, hogy ők is megfejtették a rejtvényt.

## Könyves kívánságok

Az egyéni érdeklődés könyvigényeit nem túl könnyű kielégíteni a véges könyvállományból: a kutyás könyvektől az aranyhőrsőig, a találós kérdésektől az origamiig, a dinóktól az ufóig terjed a skála, de olyan is van, aki szakácskönyvet vagy indián tomahawk készítéséről szóló könyvet keres. Innen tudom, kinek van kutyája, aranyhőrsője, ki készül csillagásznak, pilótának.

Sokkal ritkább az iskolai feladathoz kért könyv, de a jó jegy, a piros pont elérése érdekében erre is hajlandók. A téma itt mindig attól függ, hogy a tanárok milyen szorgalmi feladatra buzdítják a nebulókat: Petőfi életéről, Vivaldiról, az aradi vértanúkról vagy a közlekedési szabályokról, néha a húsvéti népszokásokról keresnek anyagot, vagy szavalóversenyre alkalmas verseket kérnek. Természetesen a lexikonokat, szótárakat is forgatják egy-egy házi feladat megoldásához, de ilyenkor újra és újra meg kell beszélnünk a betűrendet, a jeleket, rövidítéseket és a lényeg megragadását.

Egyre nehezebb viszont rávenni őket a szépirodalom olvasására. Amikor unott képpel mondják egy-egy kötelező olvasmány címét, mindig megpróbálom felhívni a figyelmüket az érdekes részletekre, az ő életükhöz hasonlóra vagy a fantáziájukat hívom segítségül, pl. ők mit tettek volna, ha egy szakállas török elrabolja őket. Végül a lelkükre kötöm, hogy felejtsek el a „kötelező” jelleget, olvassák érdeklődéssel, szeretettel. Ha visszahozzák, néhány szóval megkérdem, melyik rész tetszett leginkább, s ehhez – legalább élményben – hasonlót ajánlok. Így került már gazdája a Keménykalap és krumpliornak, a Bezzeg az én időmben c. könyvnek, Kiss Dénes vakációs regényeinek, a Túskevár folytatásának, sőt, az egyik 7. osztályos fiú többször is elolvasta Szabó Magda Abigéljét.

Néha jóindulatú összeesküvést szervezünk a magyartanárral, aki kedvénresztően mesélt Az utolsó mohikánról és a Robinsonról. Így legalább a fél osztály kivette Cooper és Defoe könyvét, sőt, volt aki a teljes Nagy indiánkönyvet elolvasta. Azt is észrevettük, hogy az Aranyembert és a Szent Péter esernyőjét szívesebben olvassák, mint az eddig javasolt Noszty fiút vagy A kőszívű ember fiait. Meg merem kockáztatni azt a kijelentést, hogy Jókai – bármennyire a szívünkhöz nőtt a mi ifjúkorunkban –, megérett az átdolgozásra, no nem a képregények zanzásított formájában, hanem valahogy úgy, mint Dumas A három testőrje: a szöveg szépségeit megőrizve, a latin szavakat ritkítva, de a művelődéstörténeti, történelmi érdekességeket képanyaggal szemléltetve. Sajnos, bc kell látnunk, hogy nemcsak Jókai, esetenként Mikszáth, de sokszor a találós kérdések, egyszerű mesék szövegei is leküzdhetetlen nyelvi-megértési problémákat jelentenek a mai gyerekeknek. Ez ördögi kör, mert a szókincs gazdagodását csak a sok olvasással lehet fejleszteni, viszont a sok meg nem értett szó kedvét szegheti a gyerekeknek. Ezért meghatározó jelentőségűek a rövid, jól kiválasztott, érdekes szövegek, mondókák, találós kérdések, amint azt – éppen húsz

évvel ezelőtt – már Cs. Nagy István is kifejtette.

Természetesen a családi példa is sokat jelent: ahol nemcsak a polcokon sorakoznak a könyvek, ahol a szülők rendszer szokásai közé tartozik az olvasás, ahol a gyerekek külön olvasólámpája van, ahol meg is beszélnek egy-egy érdekes vagy szívet melengető könyv gondolatait, ott a gyerekek is életformájává válhat az olvasás, és gyönyörűséget lelhet benne. Optimista vagyok ezen a téren, saját családom a bizonyosság erre, pedig az egyik lányom súlyos hallássérült, akinek külön gondot okozott a szövegek értelmezése. Ma már az unokáimnak hordom – szinte számolatlanul – az értékes gyermekirodalmat, a fokozatokat nyilvánvalóan betartva.

Ajánlani – beszélgetni – újabbat ajánlani... Úgy hiszem, hogy ez is egyfajta recept lehet, amelyet a tanárnak, netán a szülőnek, de az iskolai és gyermekkönyvtárosnak mindenképpen kezdeményeznie kell, mégpedig kicsi korban, amikor még hajlítható, mindenre – a jóra is – fogékony a gyerek. Olvasó és nem olvasó emberek mindig is voltak, de rajtuk is múlik, hogy az előbbiek javára tolódják el az arány.

#### AJÁNLOTT IRODALOM

- Bocsák Veronika*: Olvass nekem! – Trezor, 1995. – 316 p.
- Boldizsár Ildikó*: A BIT-agyú gyerekek és a mese = Iskolakultúra, 1999. 1. sz. 69–71. p.
- Csász József*: Iskolakultúra – olvasáskultúra = Iskolakultúra, 1999. 4. sz. 106–108. p.
- Cs. Czachesz Erzsébet*: Olvasás és pedagógia. – Mozaik, 1998. – 159 p.
- Fábián Bertalan*: Ki szeret ma olvasni? = Magyartanítás, 1999. 2. sz. 21–22. p.
- Cs. Nagy István*: A jövő olvasói. – Tankönyvkiadó, 1979. – 170 p.
- Nemoda Judit*: Mit olvassanak tanulóink, gyermekeink? = Magyartanítás, 1999. 2. sz. 22–23. p.
- Tóth Tibor*: Az olvasásra nevelésről = Iskolakultúra, 1999. 1. sz. 66–68. p.

(Folytatás a 6. oldalról)

Fontos megállapításai közül egyet idéztünk, mint amely alapvető iránymutató lehet minden pedagógusnak, s azoknak, akik valamilyen módon kapcsolódnak az iskolai neveléshez és oktatáshoz: „A szabadon felhasználható órakeret, a helyi tantervek kidolgozása, a pedagógusok módszertani szabadsága, egyáltalán a helyi sajátosságok kidomborításának igénye, továbbá a kerettantervek által felvetett modulrendszerű oktatás magában hordozza annak esélyét is, hogy a tantestületek a helyi, jelesen a helytörténeti, néprajzi, irodalmi, településföldrajzi, életrajzi és egyéb információk beillesztésénél mérlegeljék a könyvtári lehetőségeket is, különösen az adott iskola és a település önkormányzati könyvtárának kínálatát.”

Katsányi Sándor írása különösen fontos az iskolai könyvtárakat gondozók számára, mert a kézikönyvtári könyvek számos problémáját vizsgálja. Fontos megállapítása, hogy mivel a lexikonok száma csaknem megtízszereződött, nagy felelősség kiválasztani, mi kerüljön a könyvtár állományába, amit ráadásul az is nehezít, hogy műfaji problémákat is tisztázni kell. (Példaként a Larousse-t hozza fel: enciklopédiaként jelzik, holott igazából lexikon, s egyben értelmező szótár is.) Fontosnak tartja, hogy a történeti múltú lexikonok is ott legyenek a polcokon (a Révai, a Pallas stb.). Ugyanebben a rovatban *Bajtai Mária* a történelemtanítás és a szépirodalom kapcsolatát elemzi, *Jákli László* pedig a karcagi Győrffy általános iskola könyvtárának történetét bemutató kötetet ismerteti.

Többek között könyvtári jubileumról, gyermekirodalommal foglalkozó könyvről, egy félbemaradt Csokonai-elbeszélésről olvashatunk az Ifjúsági irodalom-rovatban. A Hagyományokat bemutató rovatban *Kelemen Elemér* az 1000 Éves a Magyarországi Iskola Alapítvány tevékenységét ismerteti, s ezt a szomorúnak nevezhető tényt is közli: az alapítvány – legalábbis átmenetileg – befejezi működését, mert megszűntek azok a pénzügyi források, amelyek éveken át életben tartottak neveléstörténeti konferenciákat, kiállításokat, könyvkiadást. Bár a hazai iskolai oktatás kezdetének millenniuma alkalmat adott arra, hogy feltáruljanak tanintézményeink muzeális könyvkincsei, még akad bemutatni való, mint ahogyan tette ezt *Sedighé Bondor Erika* Pest első állami (ma Berzsenyi) gimnáziuma könyvtárának, könyveinek számba vételével.

A folyóiratot valamennyi iskolai könyvtár számára nélkülözhetetlennek tartom, s ezért a könyvtárosok, iskolavezetők figyelmébe ajánlom.

(A folyóiratot szerkesztőbizottság gondozza: *Adamikné Jászó Anna*, *Balogh Mihály* főszerkesztő, *Csik Tibor*, *Dán Krisztina*, *Fogarassy Miklós*, *Jáki László* felelős szerkesztő, *Mohos Sándor* olvasószerkesztő, *Nagy Attila*. Az éves előfizetési díj 1500 Ft.)

# Jegyzetek a könyvvel, könyvtárral kapcsolatos gondolataimról

BONTÓ JÓZSEFNÉ

Az Iskolakönyvtáros 11. számának írásai váltották ki belőlem az alábbi gondolatokat.

*Tölgyesi József: Iskolakönyvtár, könyvtárpedagógiai, avagy egy év hozadékai* című írásában olvasható a közös meditálás, együttgondolkodás jelentős a szakmai teljesítésben. Ebben a közös gondolkodásban kívánok részt venni abban a reményben, hogy a pedagógia szeretetével átitatott egyéni

tetének, a belé vetett hitnek köszönhető. Nagyszerű gondolat a belső szabadság kérdése is. Aki ennek hiányában él, rengeteget küzd a gátlásaival. A feloldásra remek gyógyír a könyvtári miliő, a könyvek társasága. Hiszen a világot összerendezni belül kell. Ehhez viszont nem elég a szervezett tanulás. Szükséges az események figyelemmel kísérése, az ismeretek és hagyományok kutatása, mert az így kapott informáci-

ran jártam gyermekkoromban édesapámmal. Általában engedelmességgel kellett kiérdemelnem, hogy elkísérhessem. A könyvtár a múzeum épületének földszintjén működött, s a lépcsőházban mindig láthattam valami új régészeti leletet. Innen a vonzódásom a könyvtárhoz és múzeumhoz. S belül a könyvek! Használhattam a szabadpócot, kedvemre nézgethettem a kiválasztott könyvet, beszélgettem a könyvtáros nénivel. Hazafelé sokat kérdeztem, folytattuk a beszélgetést. Otthon a családnak, barátaimnak, és másnap az iskolában volt miről beszámolnom.

Ezeket az élményeimet szívesen hallgatták gyermekeim és tanítványaim. Kaptam olyan szülői visszajelzést, hogy a gyerekek kezdeményeztek hasonló családi elfoglaltságot.

Tanítványaimmal közösen összegyűjtöttük azokat a korosztályuknak szóló könyveket, újságokat, prospektusokat, térképeket, amelyek otthon feleslegessé váltak. Bebizonyosodott, hogy amire az egyik gyerek ráúnt, a másiknak felkeltette az érdeklődését. Ez nem csökkentette a könyvtár iránti érdeklődést, sőt, azzal, hogy állandóan a közvetlen környezetében éltek, fokozta azt, igényt alakított ki bennük. A használata természetesnek tűnt, szokássá vált. A tisztségek között volt könyvtárosi is. Azt a tanulót választotta meg az osztály, aki aktív tagja volt az iskolai könyvtárnak, és az olvasmányából szívesen tartott tanórán, vagy azon kívül könyvismertetést. Ezt a döntést az osztályközösség elismerése, tisztelete jelének szánta, a megválasztott jutalomként értékelte.

Aztán azokra a szabadidős munkákra gondoltam, amikor az osztálykönyvtári állományt tettük rendbe. Ragasztás, bekötés, egyéb javítások és közben zenét hallgattunk vagy a gyerekeket érdeklő vegyes, aktuális témákról beszélgettünk. Időnként egy vállalkozó kisgyerek felolvasta akkori olvas-



gondolataim közlése az iskolakönyvtárak működésének sikeres megújulásához bizonyos mértékben hozzájárulhat. Ezek élet- és szakmai tapasztalatomon és kutatásaim eredményein alapulnak.

*Celler Zsuzsanna: A tanulás tanítása könyvtárral.* A konstruktivizmus vezeti az ifjúságot, de bizonyos helyzetben a felnőttet is. Jó, ha valaki úgy tud a környezetéhez alkalmazkodni, hogy abba tartozónak érzi a lehetőségeit is. Például ha valaki úgy éli meg *Kölcsey: Huszt* című versének utolsó két sorát, hogy „gyógyulj, dolgozz, alkoss, s éle ted sora, egészséged helyreáll”. Mindez az irodalom ismeretének, szere-

ők együvé alakításával jut az illető fejleszhető, alkalmazható önképhez.

A közelmúltban olvastam arról, hogy Ibsen azt vallotta: írásokat készíteni annyit tesz, mint ítéletet alkotni magunk felett. Ez akkor jutott eszembe, amikor *Oporné Fodor Mária: Mit jelent nekem a könyvtár tanulóként, anyaként, tanárként és iskolavezetőként?* című cikkét olvastam. Sorra villantotta fel az emlékképeimet, mintha csak igazolni kívánta volna viszonyomat a könyvekhez, az alkalmazott nevelési módszereimet anyaként és tanítóként.

Az első könyvtári élményem a városi könyvtárhoz kapcsolódik, ahova gyak-

mányának egy-egy számára érdekes részletét. Természetesen ezt véleménynyilvánítás, megbeszélés követte. Aktívak voltak, mindig várták, szívesen vettek benne részt.

A hallottakat, a tapasztaltakat beépítik önmagukba, és bár még nem felnőttek, mégis képesek kisugározni a bennük rejlőket, és azzal hatni másokra. Tapasztalták, hogy mindez a könyvekkel kapcsolatosan is érvényes, tehát magától értetődőnek tartották a folyamatos olvasást és a beszélgetést az olvasottakról.

Megmutatkozott ez a magatartáson, a baráti kapcsolatok, az értékítélet kialakításánál, a tanulmányi eredmény javulásánál, a versenyeken elért eredményükön, és általában visszanyúláson a művészethez, kultúrához, iskolához, élethez.

*Könyvtáraink múltjából: Az ifjúsági és a tanítói könyvtár.* Érdemes megőrizni, továbbfejleszteni azt a céltudatosságot, amit a könyvtárak kezdettől fogva képviseltek.

A múltat idézve az iskolai és a népkönyvtárakon túl megéri megemlékezni az olvasókörök működéséről. Az enyingi polgári olvasókör 1890-es években megfogalmazott célja ezt remekül példázza. Olvasás és társalgás útján kívánta emelni tagjai műveltségét, alkalmat nyújtott társas összejövetelekre, tisztességes szórakozásra, a gazdasági ügyek megbeszélésére. Mindehhez eszközül használta a hírlapokat is tartalmazó könyvtárát. Népmvelői hatása még abban is rejlett, hogy az állandó résztvevők családtagjait, az érdeklődő felsőbb iskolai tanulókat, katonákat rendszeres vendégekként tekintették.

Veszprémben az 1930-as évek végén, bár működött könyvtár, az olvasás népszerűsítése érdekében az Egyházmegyei Könyvnyomda Könyv és Papírkereskedése kölcsönkönyvtárat rendezett be, ami munkanapokon 7-től 19 óráig állt tagjai rendelkezésére.

A Veszprémi Hírlap ez időben számot adott a könyvtárhasználatról. Kivonatossan a következőképpen szólt. Kétségkívül Veszprémben is olvasnak. A tisztviselők vezetnek. Az ügyvédek és orvosok nem érnek rá olvasni. A

hölgyek annál inkább! Az olvasó kereskedők és iparosok száma állandóan növekszik. A divatos és szórakoztató könyveket keresik. Ponyva nem kell! A könyvtárban leginkább a tanulók tanulnak. A kölcsönvett könyvek háromnegyed része szépirodalmi mű, akárcsak a fővárosban, tehát nincs mit szégyenkezni! Mindenkinek regény kell. Vers alig. Dráma még kevesebb. Idegen nyelvűből többnyire német könyvet kérnek. Más idegen nyelven nagyon kevesen értenek Veszprémben. Itt több magyar szépirodalmi művet olvasnak, mint Budapesten. A francia írók kelandóbbak a fővárosban, mint nálunk. A könyvkiadók és fordítók érdeme, hogy divatosak Veszprémben az angol szerzők. Divatosak a komolyabb történelmi művek is, nemcsak a regényes életrajzok. Az útikalandokat olvasmányokban élük át a veszprémiek. Kevés a bölcselő hajlamú olvasó és a szaktudós.

Ezek után idekívánkozik a közelmúltból két gyakorlati példa. Azzal a gondolattal kapcsolatos, hogy „Akik iskolai kötelességüknek” nem felelnek meg, azoknak nem kell olvasókönyvet adni.” Igaz, külön odafigyelést igényel, de a könyv az ő esetükben is lehetett volna motiváló hatású.

Volt olyan kevésbé jó tanulóm, akinél leghasznavehetőbbnek az a jutalom bizonyult, ha a könyvtárba mehetett. Szabadon választott olvasmányaiából tartott beszámolója alkalmával a legmeglepőbb témát, és előadással felérő ismertetést tartott. Ezzel elismerést váltott ki osztálytársaiból. E könyvhöz fűződő élményének köszönhető, hogy rövid időn belül könnyedebbé vált a tanulás, és ismereteinek visszaadási készsége.

Találkoztam olyan dislexiás ifjúval, aki az általános iskolát kiváló szorgalommal és magatartással, közepes tanulmányi eredménnyel végezte el, a szakmunkásiskolát a legjobb tanulók között. Az iskolaéveit követően intelligencia és műveltség terén saját önképzése: olvasmányai és az élet eseményeinek értékelése révén az átlagost is meghaladó szintre küzdötte fel magát. Ez az iskolai példa eredménye volt.

## Újabb könyv Mikszáth Kálmán életeről

*Véber Károly* Így élt Mikszáth Kálmán című kötete először 1986-ban jelent meg, majd az író születése 150. évfordulója kapcsán 1997-ben ismét kiadták. Ehhez a jubileumhoz a Mikszáth Kálmán Társaság számos konferenciával, emléktúrával, szoborállítás-szándékkal járult hozzá, s több emlékhely felújítására is sor került. Reneszánsza lett nemcsak Mikszáthnak, hanem műveinek is. Sőt, a róla szóló visszaemlékezéseknek, életútja felidézésének is. Ez utóbbi egyike *Praznovszky Mihály* könyve, amely az Életkép sorozatban jelent meg ezzel az egyszerű címmel: Mikszáth Kálmán.

Vajon lehet-e Mikszáthról újat, másat mondani egy más korban, más társadalmi viszonyok közepette, lehet-e aktualizálni műveinek mondandóját, vagy ahogyan a már-már modorossá vált kérdéssel megfogalmazható, van-e üzenete korunknak? Nos, az életrajz aligha alkalmas erre, ám e mű újabb nemzedékek számára biztosítja a lehetőséget ahhoz, hogy a mai olvasó számára olyan életrajz-háttérrel adjon, amely által jobban megérthető az író motivációi a különböző műfajú alkotásaihoz, élményanyagai provenienciájához, s olyan kortörténeti adatokkal, eseményekkel ismerttet meg, amelyek segíthetik a művek befogadását.

A szerző nagy gondossággal, részletességgel és számos új adat felkutatásával, összehasonlító elemzéssel rajzolja meg az író életútját a gyermekkortól, a családi háttértől sorsa bukattóin, sikerein át az utolsó évéig. Az egész művön végighúzódik a kor társadalomrajza, amely rávilágít a néprajzilag is különös táj, a Palócföld egykori miliójére, amely oly sok író, költőt, társadalomtudóst ismert meg az évszázadok során. Praznovszky Mihály különös érzékenységgel ír az útnak indító családról és az iskolákról, s oly észrevétlen folytonossággal vezeti át az olvasót a felnőtt Mikszáth életébe, hogy ez az átmenet szinte természetes: a kis Mihály arra született, hogy palóc atyafiait, életük történeteit irodalmi rangra emelje. Pedig pályaindulása, első éveit küszködésekkel, tragikus fordulatokkal teltek el. S Szegeden minden jóra fordult: a Tót atyafiak és a Jó palócok révén rátalál a siker útjára. „És ettől kezdve a második életében semmi rendkívüli nem történik Mikszáthtal, 'csak' magírja a magyar irodalomtörténet egyik legszínesebb, legévezetesebb és legszokásosabb életművét. Egy évszázada ezt elemzik tudósok, ezt olvassák generációk. Egyikük sem tud ráumni” – olvasható a kötet hátoldalán.

Érdemes belelapozni, s elolvasni ezt az új Mikszáth-bibliográfiát.

(*Praznovszky Mihály: Mikszáth Kálmán. – Elektra Kiadóház, 1999. – 129 p.*)

T. J.

# Lesz-e könyvtára az Oktatási Minisztériumnak?

## Gondolatok Balogh Mihály: Mi az OPKM dolga? című írásáról

**Az Iskolakönyvtáros című folyóirat közölte írásomat (1999 június). A bevezető sorokban, melyet az Oktatási Minisztérium irányításához tartozó intézmények könyvtáraival kapcsolatosan írtam, szerepelt az a gondolat, hogy az OPKM feladata többek között az Oktatási Minisztérium szolgálata is.**

Az OPKM főigazgatója, Balogh Mihály a következő számban (1999 november) kifejtette, hogy az OPKM feladatai közt nem szerepelnek az Oktatási Minisztérium művelődésével kapcsolatos feladatok. A tájékoztatásért, a tények közléséért köszönet illeti Balogh Mihályt.

Több minisztérium könyvtárát igénybe vettem már az elmúlt évtizedekben. Hiszem, hogy az Oktatási Minisztériumnak is szüksége van könyvtárra, mely egyrészt támogatja a minisztérium dolgozóinak munkáját (kielégíti munkahelyi könyvtári igényeiket, csökkenti a különböző fősztályok, osztályok párhuzamos folyóirat-, cd-, könyv- stb. beszerzését, valamint tájékoztató tevékenységével és állásfoglalásával az egyes fősztályok könyvtárral kapcsolatos intézkedéseit, állásfoglalásait szakszerűbbé képes tenni), másrészt könyvtári információt szerezhetnek a minisztériumban ügyüket intézők is az olvasóteremben.

Balogh Mihály ezt írta: „Ha az érvényes jogszabályokat (közoktatási, felsőoktatási, kulturális vagy egyszerűbben könyvtári törvényt és ezek következő rendelkezéseit) figyelmesen tanulmányozzuk, rá kell jönnünk, hogy a dolog koránt sem egyértelmű. Bizony még átfedések, ellentmondások is fellelhetők ebben a tárcahovatarozásban”.

A könyvtár közelebb tudná hozni a pedagógusokat a minisztérium illetékeihez. Lehetőség nyílna olyan törvényekkel, rendeletekkel kapcsolatos

véleménycserékre, ahol az érvényes könyvtári törvények és rendelkezések átfedéseit, ellentmondásait csökkenteni lehetne: a jogharmonizáció megteremtése minden esetben mielőbb szükséges! Az értékes konzultációk sora természetesen akkor valósul meg, ha a minisztérium könyvtárának szándéka, feladata lesz majd a minisztérium tevékenységének támogatása, szolgálata.

Balogh Mihály írását örömmel olvastam. Bár írna többször, többet! Az külön megtisztelő, hogy foglalkozott soraimmal. A következő két gondolatral csak megköszönöm őszinte írását.

Jó volna írásom mindazon részletét felsorolni, mely Balogh Mihály szerint „alkalmas lehet viták gerjesztésére” – amennyiben érdemes valamelyikről vitázni az olvasók előtt.

A főigazgató úr írásában szerepel egy olyan mondat, amit szeretnék ki egészíteni.

Az egyik korábbi miniszter nyilatkozatában olvasható, hogy a fejlődést segíti, ha az iskolák és könyvtárak között feszültség alakul ki.

Balogh Mihály azt írja, hogy hasznos lehet, ha véleménykülönbségek is napvilágot látnak, „hisz közhelyes igazság: a vélemények nyílt ütköztetése viszi leginkább előre dolgainkat.”

Belémivódott a régi iskolám névadójának egyik mondata: „Sokaknak egy cél felé tömörülése feltűnő nagy dolgokat hoz létre.” (Veres Pálné)

A könyvtárnak a könyvtárral, az iskolának a könyvtárral, a szakkönyvtárnak az olvasójával egymást megértve támogatva kell haladnia. A kereskedelemben, a reklám világában, a pályázatokon indulók versenyében, a futballpályán az „ütközés” sok esetben hasznos, azonban az édesanya a csecsemőjével, a karnagy a kórusával, a tanár a tanárral elsődlegesen igyekezzen együtt lépni.

A feszültség fejlődést indíthat el, de ki is oltathja az előbbre lépni akaró szándékát. Az ütköztetést előzetes egyeztetések során kiérlelt témában érdemes előidézni.

(Ha Balogh Mihállyal lesz időnk egyszer ilyen nem szorosan szakmai kérdéstről is szót váltani, bizonyára eldöntjük: ütközés vagy csendes fejlődés az elsődleges? A döntés valószínűleg így szól: szerinte a nyílt ütközés, szerintem a békés együttgondolkodás az elsődleges, bár mindkettőnk számára mindkettő fontos a maga idején.)

Az OPKM a közeli jövőben másik kerületben kap elhelyezést. Tudom, Kőbánya határába is követem az OPKM-et, hiszen rengeteg ismeretet, tanácsot, kérdést és választ kaptam ebben a nagyszerű könyvtárban az elmúlt több mint 40 év alatt. Emellett reménykedem abban, hogy lesz a mi minisztériumunknak is olvasóhelye!

**Ugrin Gáborné**  
az OPKM örökös tagja



# A könyvtár szerepe a nevelésben

**A könyvtár gyakorlati haszna a tájékozódás, önművelődés, kikapcsolódás. Ezekkel kapcsolatban az élet minden területén felmerül az igény. Kielégítése az információs rendszer segítségével történik, amelynek jelentős részét képezi a könyvtár.**

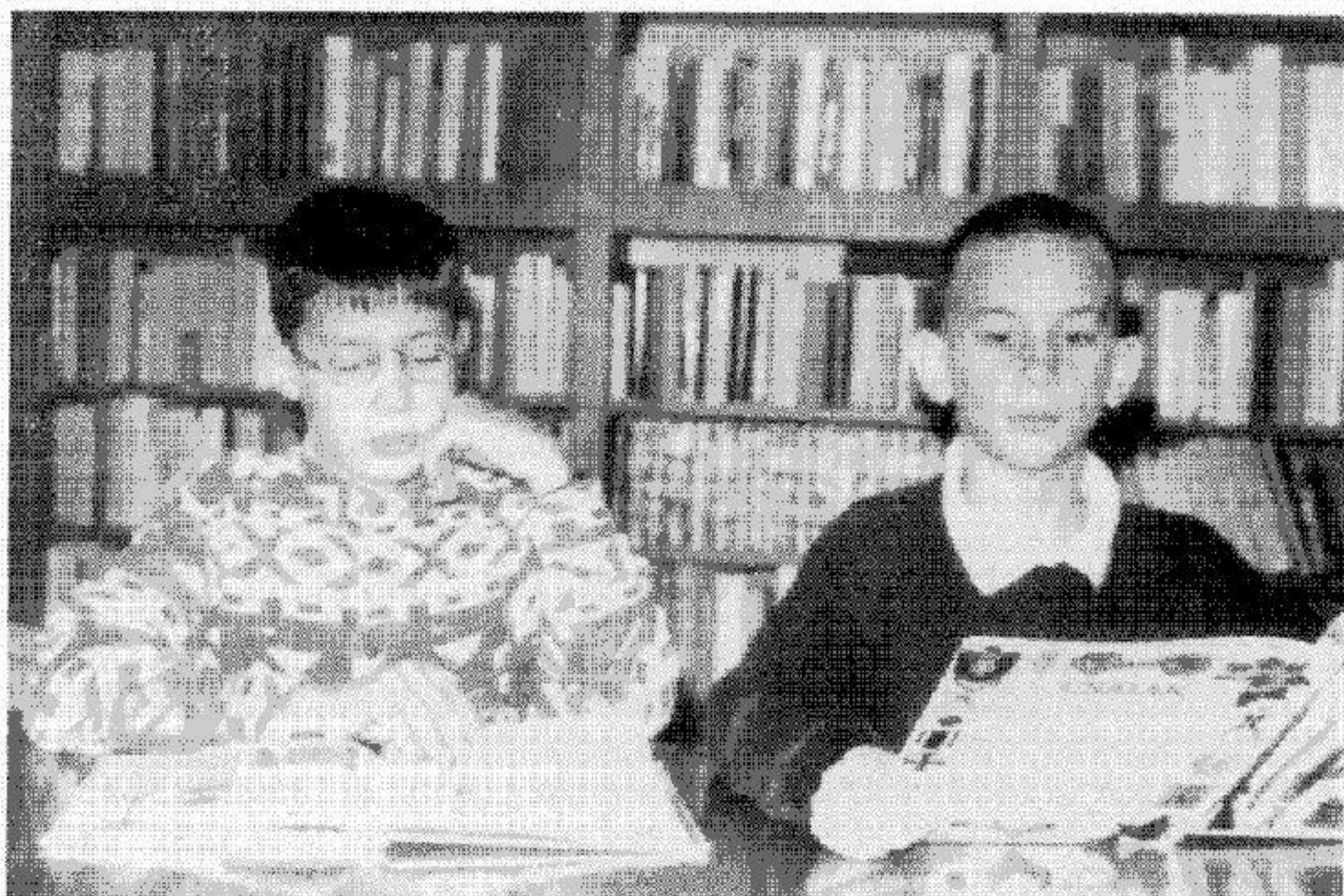
Mivel a családban megkezdett nevelés az oktatási intézményekben folytatódik, az ifjúság elsősorban és leghatásosabban az iskolakönyvtárakban szerzi meg könyvtárhasználati tapasztalatait. Ennek a tevékenységnek kettős haszna van. A tanulók nevelésén, oktatásán túl elősegítik, hogy a könyvtárak megfelelően tölthessék be szerepüket.

A könyvtárhasználatnak különböző feltételei vannak: a tanuló olvasási, tanulási képessége, személyiségjegyeinek fejlettsége, egészségi állapota, szociális helyzete. Az egyéni érdeklődésen kívül jelentősen hat a közvetlen környezettől látott példa, a célirányos motiválás, a szoktatás. A szabályok ismeretén túl segíti az eligazodást a könyvtár berendezésére, jellegzetes bútoraira, uralkodó színhatására történő figyelemfelhívás. Mindezek együttesen biztosítják a meghitt hangulatot. Ehhez járul a felszerelésben rejlő célszerűségnek, és a szolgáltatások elrendezésének a tudatosítása. Ezek betöltik a könyvtárlátogatók pozitív irányú befolyásolásának motiváló szerepét. Akkor lesz eredményes ez a tevékenység, ha azt az iskolakönyvtáros és a tanuló közötti megértő, bizalommal teli és közvetlen személyes kapcsolat tetőzi.

Ahhoz, hogy a könyvtárlátogatóból könyvtárhasználó váljék, a ta-

nulók részéről szükséges a könyvtár színterének elfogadása, az uralkodó légkörrel való azonosulás. Ez folytatódik a használat lehetőségeinek,

médiahasználat alkalmával a határozottság, elmélyülés, hozzáértés, jegyzetelési készség, fegyelem is felszínre kerül.



módjainak megtanulásával. Leghatékonyabb eszköze a tapasztalatszerzés, kezdve a legkellemebbel; ha a kikapcsolódás a cél, találkozik a tisztességes szórakozás bizonyos válfajával, miközben társas időtöltésben van része. Ez pedig az életre való felkészülés egyik jelentős eleme. Miközben felszabadultan és jól érzi magát, alkalmazkodik a szabályokhoz, a magatartási normákhoz, tiszteletet és tapintatot tanúsít mások elfoglaltságával kapcsolatban. Begyakorolja a szabad időt, az egyedüllétet, lélekben mindenképp találkozik a szereplőkkel, sorsukkal, eseményekkel. Átéli azokat, ítéletet alkot és példát, illetve mintát választ saját problémáinak kezelésére.

Amikor kölcsönzői minőségben van jelen, megmutatkozik, milyen szinten áll az érdeklődés, összeszedettség, beszédképesség, ajánlások elfogadása, pontosság, türelem és udvariasság terén. Helyben olvasás,

A tanuló az iskolai munkája során különböző műveltségi-tudományos területtel ismerkedik meg. Ha ezeket az ismereteit kapott vagy önként vállalt feladatának teljesítéséért további informatív anyaggal bővíti, tudása, nézete tekintetében konduktív módon jut magasabb szintre, biztosítja a további érdeklődés ébrentartását, kihat a gondolkodási műveletek fejlődésére, ami kezdetben segítséggel, később önállóan megy végbe.

Miután a dokumentumok keresésében jártasakká váltak, hangsúly helyezhető az információ keresésére. A fiatalabbaknál a jól bevált játékos forma ez esetben is kedvet ad. Tapasztalatot szereznek a kritikus kiválasztásban, ami oda vezet, hogy bölcselő hajlamú olvasóként léphetnek ki az iskola falai közül. Könyvtári munkájuk jelentős a hazafias nevelés terén is.

**Bontó Józsefné**

# Elköszönés és köszönet

## Néhány gondolat Balázs Mihály halálakor

Utolsó találkozásunk az OPKM egyik dolgozószobájában volt. Jáki László tanár úrral dolgozott. Csak annyira emelte fel mosolygó szemét, hogy viszonzza újévi jókívánásaimat.

**A szavaknál erősebb a sors: 1999. december 28-án meghalt Balázs Mihály.**

A hír engem is, mint sokakat megdöbbsentett. Egymás után eszembe jutottak szavai, tettei, állásfoglalásai, melyeket úgy igazán megköszönni sosem engedett. Azokhoz az irányítókhoz tartozott, akik mindennapjaikban is vallották: dicséretet nem érdemelnek, hiszen csak azt teszik, amit tenniük kell és lehet. Nem elismerést kívánok kifejezni most: ez nem az én jogom, nem az én dolgom. *Néhány olyan emléket írok le, mely teljesebbé teszi a róla alkotott képet, és esetleg elgondolkodtatja a ma emberét is.*

Az egyik Nyári Akadémiát szerveztük, amikor nem volt kihez mennünk pecsétért, mert az OPI-t éppen átszervezték. Közölték, keressük meg a minisztérium illetékesét. Ott közölték, szakmai „jótállás” kell egy oktatáshoz tartozó intézménytől. Balázs Mihályhoz fordultam s ő megmondta, kihez menjek a minisztérium-

ban. Az előadó elmondta, mi mindent készítsünk el, szerezzünk be – ami egy hetes munka lett volna. Visszatértem Balázs Mihályhoz, aki már ismerte munkánkat. Amikor azt mondtam, le kell mondanunk az akadémiát, ő személyesen felvette a kapcsolatot a főosztályvezetővel, írásával felelősséget vállalt, és megvolt a pecsét. Megszervezhettük továbbképzésünket mellénk állása következtében.

Ez után a nyár után egyre inkább éreztem, hogy kellene egy önálló pedagógus szekció a Magyar Könyvtárosok Egyesületén belül. *Főrhécz Verával, Ballér Piroskával, Kaján Lászlóval, Billédi Ibolyával, Szalay Katival* és más tanárral, irányítóval beszéltem az OPKM módszertani osztályának munkatársain kívül. Több hónapos előkészület után a belépési nyilatkozatokat kezdték kitölteni az alapító tagok. Bementem az OPKM-be is. Ott senki nem kívánt belépni! Jeleztem a főigazgató úrnak: én szívesen küzdök valamiért, de valami vagy valakik ellen nem. Megkérdezte: Van már jelentkező? Kik? Én kezdtem sorolni a formálódó névsor elejét: Ballér Endréné, Balogh Mihály, Főrhécz Istvánné stb. A következő mondatai ezek voltak: *„Van itt belépési űrlap? Mert ha ez elég, bár nem vagyok könyvtáros, csak pedagógus, én belépek.”* 1988

májusáig egyedüli tagunk volt az OPKM-ből, s mai napig hálásak lehetünk, amiért mellénk állt.

Volt olyan gondolata, melyet el kellett fogadnom. Ő is nyitott volt azonban szavainkra! 1998-ban egy Bod Péter-rendezvény megnyitóján nyilvánosságra hoztam, hogy 1988-ban nem örült Balázs Mihály annak a javaslatomnak, ünnepeljük meg az OPKM újbóli megnyitásának évfordulóját. Végül ránk hagyta, szervezzem meg, ha tudom. Amikor az akkori Kaffka Margit Gimnázium nagytermében együtt voltak az ünnepre jöttek, elsőként gratulált.

Beszédét 1998 őszén hallottam utoljára az OPKM rendezvényén. Legjobban a tanárok iránti tisztelete maradt meg emlékemben. Arra hívta fel a jelenlévő miniszter figyelmét, hogy sose hozzon olyan törvényt, melyet a pedagógusok nem fogadnak el, mert az hatástalan lesz. S akkor világosan éreztem *Balázs Mihály szavai közben, hogy különbséget tud tenni a hivatal és a civil szervezet között.* Mi az egyesületben sok mindent kezdeményezhettünk, de Balázs Mihály főigazgató a szakma kiemelkedő felelőseire bízta, mit lehet a törvényi javaslatba vinni a civil próbálkozások után. Mi, könyvtárostanárok megköszönjük azt, amit szaktanárként tett!

Ugrin Gáborné

# Mit kínál a Magyar Elektronikus Könyvtár?

## Az olvasóknak?

Egy helyen, témák szerint rendszerezve megtalálható benne az interneten és más számítógépes adathordozókon publikált magyar szak- és szépirodalom legjava. Több mint 2000 dokumentum: könyvek, verseskötetek, tanulmányok, oktatási segédletek, szótárak, térképek, konferencia-anyagok stb. A klasszikus és modern szépirodalom a gyűjteménynek mintegy felét teszi ki, a szakirodalmi rész pedig a műszaki, a társadalom- és a természettudományok szinte valamennyi területét lefedi.

A MEK-ben őrzött dokumentumokat könyvtárosok válogatják, katalogizálják, és szükség esetén javítják, korrekciójuk is a szövegeket.

A gyűjteményben számos olyan mű van, amelyeket kizárólag csak a MEK szolgáltat, mert tulajdonosaik kifejezetten a könyvtárnak ajánlották fel őket, vagy mert az eredeti megjelenési helyükön már nem elérhetők.

A dokumentumok a lehető legegyszerűbb, és könnyen letölthető formátumban vannak, s a könyvtár olvasói többféle, gyors és jól áttekinthető kezelőfelület közül választhatnak.

A MEK saját állományának építése mellett egy ún. „virtuális könyvtárban” gyűjti a magyar könyvtárak, az elektronikus szövegarchívumok és újságok, a levelező listák és az internetes keresőrendszerek elérési címét is; továbbá virtuális kiállításokat rendez tudományos és irodalmi témákban; valamint online tájékoztató szolgálatot tart fenn, ahol bármilyen információ kérhető a könyvtárosoktól.

A MEK valamennyi szolgáltatása nyilvános és ingyenes minden internet-használónak, a világ bármely részéről.

## A könyvtárosoknak?

A digitális dokumentumok gyűjtése, feldolgozása és szolgáltatása a könyvtárosok számára ezekben az években a legnagyobb kihívást jelenti. A MEK „kísérleti műhelyként” szolgál a technológia és az elektronikus publikálás rohamos fejlődése miatt felvetődő problémák könyvtári eszközökkel való mindenkori legjobb megoldásainak keresésére. A MEK könyvtárosai a gyakorlatban sajátítják el, és próbálják ki azokat az eszközöket és módszereket, amelyekről még a külföldi kollégák többsége is csak a szakirodalomból szerzi az ismereteit.

Az elektronikus könyvtár fejlesztése igazi, jó hangulatú csapatmunkaként folyik, közvetlen kapcsolatban a szerzőkkel és a kiadókkal, az olvasókkal, a számítástechni-

kusokkal és a többi könyvtáros kollégáival. A MEK az évek során valóságos „mozgalommá” vált, száznál is több ember vett eddig részt az építésben, Magyarországról és külföldről egyaránt. A munkába bárki, bármilyen időtartamra bekapcsolódhat!

A MEK-ben végezhető feladatok igen sokfélék (többségükhez elegendő az alapszintű szövegszerkesztői és internet-használói ismeret): pl. elektronikus szövegek gyűjtése, rögzítése, ellenőrzése és formázása; a dokumentumok katalogizálása és elhelyezése a szolgáltató gépen; kapcsolattartás a szerzőkkel, a jogtulajdonosokkal és az olvasókkal; az online referenz szolgálat ellátása; virtuális kiállítások készítése; a szolgáltatás népszerűsítése és támogatók megnyerése stb. A könyvtár fejlesztése szinte kizárólag távmunkával történik. Mindenki érdeklődési körének és ismereteinek megfelelő feladatot választhat, és akkor és annyi időt fordíthat rá, amikor és amennyihez kedve van.

A MEK 1993-as alapítása óta az egyik legismertebb magyar könyvtári szolgáltatás lett az interneten. A használói visszajelzéseknek köszönhetően folyamatos sikerélményt nyújt a benne dolgozóknak, és egyre nagyobb a szakmai elismerés is. A pályázatokon elnyert, és a támogatóktól kapott pénzeszegek függvényében a legszorgalmasabb időnként jutalmat vagy akár folyamatos „fizetést” is kaphatnak.

## A támogatóknak?

A MEK közhasznú, non-profit jellegének, kiterjedt kapcsolatrendszerének és igazi „internet-stílusú” szerveződésének köszönhetően nagyon népszerű a legkülönbözőbb felhasználói körökben: például az internettel most ismerkedők vagy az azt kutatók, a tanárok és a diákok, a magyar szépirodalom illetve általában a magyar nyelv iránt érdeklődők, a határon túl élő magyarok, a látáskárosultak stb. között. Mindenki, aki valamilyen módon hozzájárul ennek a könyvtárnak a bővítéséhez, egyben a magyar kultúra és tudomány eredményeinek terjesztését is segíti.

A gyűjtemény minden egyes dokumentumban elhelyezett „copyright blokk” előírja a „tisztességes használat” szabályainak betartását a könyvtárból letöltött művek esetében: vagyis hogy a szerzői jogok teljes tiszteletben tartásával, kizárólag nem-kereskedelmi jellegű alkalmazásokhoz használhatók fel. A dokumentumok továbbra is eredeti tulajdonosuk birtokában maradnak (aki – ha akar – további korlátozásokat is

tehet a felhasználhatóságukra vonatkozóan), a MEK csak szolgáltatja őket. Az eddigi tapasztalatok alapján az elektronikus publikálás nem jelent konkurenciát az illető mű nyomtatott kiadásának, mert más célokra és mások használják; sőt időnként még segíti is a szerző vagy a kiadó megismertetését, hisz így a dokumentum a világ szinte minden részére eljuthat. Nagyon fontos az olvasóktól kapott közvetlen visszajelzés lehetősége is. Már sok száz szerző és több kiadó ismerte fel a MEK-ben való megjelenés előnyeit.

A gyűjtemény gyarapítását szolgáló digitális dokumentumokon kívül a szoftver vagy hardver eszközökkel, illetve pénzzel is lehet támogatni ezt a mozgalmat. Ennek elősegítésére jön létre rövidesen a Magyar Elektronikus Könyvtár Egyesület. Az egyesület tagjai természetes és jogi személyek egyaránt lehetnek; a tagdíjából befolyó összegeket teljes egészében a MEK fejlesztésére, bővítésére fordítjuk.

## Kapcsolódási pontok

A Magyar Elektronikus Könyvtár központi szolgáltatásának elérési címei az interneten:

Web: <http://www.mek.iif.hu>

Gopher: <gopher://gopher.mek.iif.hu>

FTP: <ftp://ftp.iif.hu/pub/MEK/porta>

A MEK-L levelezőcsoport e-mail címe: [mek-@listserv.iif.hu](mailto:mek-@listserv.iif.hu)

Feliratkozás a [listserv@listserv.iif.hu](mailto:listserv@listserv.iif.hu) címre küldött

SUB MEK-L Vezetéknév Keresztnév tartalmú elektornikus levéllel

A MEK főkönyvtárosai:

*Moldován István*

BKE Központi Könyvtár

e-mail: [moldovan@puli.lib.bke.hu](mailto:moldovan@puli.lib.bke.hu)

telefon: (36)-1-2170-233/71-80

fax: (36)-1-2174-910

*Drótos László*

Miskolci Egyetem Központi Könyvtára

e-mail: [kondrot@gold.uni-miskolc.hu](mailto:kondrot@gold.uni-miskolc.hu)

telefon: (36)-46-465-111/13-27

fax: (36)-46-369-554

*Dr. Kokas Károly*

JATE Központi Könyvtár

e-mail: [kokas@bibl.u-szeged.hu](mailto:kokas@bibl.u-szeged.hu)

telefon: (36)-62-454-039

fax: (36)-62-312-718

## Egy közeljövőben megjelenő kiadványról

Oktatási segéd(tan)könyv jelenik meg rövidesen. A Magyar Soros Alapítvány támogatásával – a Tankönyv- és taneszközfejlesztés program kuratóriuma döntése alapján végre napvilágot láthat nyomtatásban az anno készített Emlékkönyv Gyulai Ágost jubileumára című kézírásos mű.

Kétségtelen, a jubileumi alkalmából összeállított, kézzel írott Emlékkönyv eredeti egyetlen példányát ez ideig szűk kör olvashatta. A kézíratos mű a család birtokában van. Jelen sorok írója köszönetet mond azért, hogy megtekintését lehetővé tették, és nyomtatott megjelenítéséhez hozzájárultak. Egyben köszönetet fejezi ki a Magyar Soros Alapítvány nevezett kuratóriumának döntéséért és az alapítványi támogatásért. Végül, de nem utolsó sorban köszönet a neveléstudomány két prominens szakemberének, dr. Mészáros István tanár úrnak és dr. Bábosik István tanár úrnak. Ők meghallgatva a tervet, látva az emlékkönyvet, olvasva a kérelemhez mellékelte szinopszist (lényegében az Emlékkönyv tartalomjegyzéke), ajánlásukkal támogatták a mű megjelenítésére beadott pályázatot.

Dr. Mészáros István javaslatában így fogalmazott: „A gyűjtemény tanulmányainak szerzői a század közepső évtizedeinek ismert neveléstudományi és irodalomtudományi szakemberei, köztük néhány a legkiválóbbak közül való. A kiadandó kötet tartalmi változatosságával, s magával azzal, hogy így együtt, egymás mellett szerepelnek egy spontán 1946-os alkalom ürügyén, érdekesség, különlegesség, ritkán adódó véletlen. S ha még azt is hozzátesszük, hogy ez a szerzői együttes tulajdonképpen a meglévő művelődési állapotok végét is szimbolizálja..., akkor még inkább kitűnik: nem csupán érdemes ezt a művet megjelentetni (bevezető tanulmánnyal, mutatókkal), hanem szükséges is.”

Dr. Bábosik István a következő gondolatokkal fejezte ki támogató véleményét: „Az 1946-ban összeállított Emlékkönyvben tanulmányértékű írások olvashatók a neveléstudomány jeles személyeitől. A tanulmányok szerzői és a kifejtett neveléstudományi témák napjainkban is érdeklődést keltenek. Megjelentetése a pedagógusképzésben méltóan tekinthető oktatási segédanyagnak, kiegészítő tankönyvnek. A könyv kiadása a neveléstudomány történetét és Gyulai Ágost megismerését,

szellemi hagyatékának gondozását is szolgálja.”

Gyulai Ágost (1868–1957) pedagógus, irodalomtörténész neve valószínűleg már ismerős az olvasóknak, mert több alkalommal (neveléstörténeti találkozók, a Veszprém Megyei Neveléstörténeti Társaság rendezvénye) munkásságát illető publikációk jelentek meg róla a folyóiratban. A pedagógusszakma eddig méltatlanul kevésbé ismert képviselője volt, pedig mindvégig pedagógusként dolgozott, sőt nem is akárhogyan! Jelen sorok írója korábbi kutatása során tanulmányozta életét és munkásságát. Kismonográfiát készített róla Gyulai Ágost címmel (OPKM Magyar Pedagógusok sorozat, Bp., 1997.), melynek néhány részletéről itt említést tesz.

A magyar–német nyelv és irodalom szakos tanár mintegy fél évszázadon át nagy szakértelemmel és hivatástudattal végezte munkáját. Pályáját a kor szokása szerint helyettes próbaidős tanárként kezdte (1889) a budai II. kertileti Királyi Egyetemi Katolikus Gimnáziumban és a hozzá kapcsolódó „fincvelde”-ben (későbbiekben Ferenc József Nevelőintézet, 1891). Szakmai útján további lépcsőfok: helyettes (továbbiakban h.) tanári státus és másodnevelő a Nevelőintézetben (1892); majd az egyetemi gimnáziumban h. tanár és első nevelő a Nevelőintézetben (1893); „rendes tanár” címet kapott (1895/96); néhány év múlva álláshelyváltoztatás: a fővárosi m. kir. állami főgimnáziumban (később Verhőczy Gimnázium) tanított (1897/98); majd az állami polgári iskolai tanítóképző (későbbiekben Pedagógium) tanítója (1903). S itt megjegyzendő, az intézet oktatói 1920-tól használhatták a tanár elnevezést; és idővel ennek az intézménynek – amely a Polgári Iskolai Tanárképző Intézet nevet vette fel – előbb megbízott (1920), azután kinevezett igazgatójaként folytatta munkáját (1921). Eközben az intézmény Polgári Iskolai Tanárképző Főiskolává alakult (1918).

Időközben megbízást kapott az akkor létesítendő Testnevelési Főiskola alapításának előkészítésére (1924) is, és a felsőbb vezetés ennek az intézetnek a pedagógiai igazgatójává is kinevezte (1925).

Több társadalmi testületben vállalt tagságot. Közöttük kiemelkedik a Magyar Pedagógiai Társaság, amelyben 1904-től 1946-ig titkári tisztséget töltött be. Lemondása – emlékezésül munkásságára –,

Várkonyi Hildebrand Dezső méltatta 42 éven át ellátott feladatkörének nagy fontosságú érdemeit. Így szólt róla: „Tudományos életünkben nem találunk arra előzményt, de főképpen nem arra, hogy valaki oly gondos körültekintéssel az egyéni életek részleteibe is beható szerető érdeklődéssel és megrendíthetetlen kitartással viselje e hivatali díszét és terhét a békés évek termékenysége és a háborúk megpróbáltatásai közepette, mint ünnepelet Kartársunk.” Ebből az alkalomból átnyújtotta neki a Társaság tagjainak ajándékát, az írásaiból összeállított Emlékkönyvet, a következő szavakkal: „... s ha a szűkös nyomdai viszonyok nem engedték is meg e tanulmányok kinyomtatását, tisztelőid s barátaid saját kézírataikból állították össze a Társaság koszorúját. Kérünk – mondta – fogadd el emlékül e gyűjteményt nagyrabecsülésünk jeléül.”

Ez az előtörténete a Gyulai Ágost jubileumára írt kézíratos kötetnek, melynek alapján most – több mint 50 év eltelte után, az Emlékkönyv nyomtatott formája lesz olvasható. A kiadvány e sorok írója szerkesztésével, továbbá bevezetővel és szerzői névmutatóval kiegészítve jelenik meg.

Az Emlékkönyvben a neveléstudomány 34 képviselőjének tanulmányértékű írása olvasható, ezért adta a szerkesztő az Esszégyűjtemény 1946-ból alcímet.

Kik is írtak az Emlékkönyvbe? Idézzük fel a szerzők közül néhányat a nevével! Kornis Gyula, Prohászka Lajos, Ballassa Brúnó, Rosdy Róder Pál, Lenkei István, Tóth Géza, Lénárd Ferenc, Várkonyi H. Dezső, Nagy J. Béla és a többiek – a neveléstörténet ismertebb és kevésbé ismert személyei. Azonban elmondható, hogy a szerzői kör a polgári pedagógia utolsó nemzedékét jeleníti meg.

Ugyanis az 1940-es évek második felében történelmi-társadalmi események hatására (és erről is érdemes szólni) a társadalom élete új irányokat vett. Többek munkásságán csorba esett, a továbbiakban nem tartottak igényt munkájukra.

Az első tanulmányt – mintegy bevezetőként is – Kornis Gyula írta. Méltatta Gyulai Ágost személyiségét és szakmai munkásságát.

Így szólt Gyulai személyéről: kiváló tanítómester, az emberképzés született művésze; lelkesedése mindig friss, a tanítványokra mindig átható sugalmazó

erővel hatott, akik megéreztek benne az „igaz, tisztaszívű őrtük élő embert...”

Villantsunk fel néhány részletet arról, hogy ez az értékesnek tartható művelődéstörténeti adaléknak tekintett emlékkönyv milyen tárgyköröket foglal magába.

Egy tanulmány például az egymást követő nemzedékek között fellépő generációs problémákat elemzi, figyelemmel az életforma alakulására, az azt befolyásoló eszmények szerepére és a közösségi lét hatására.

A pszichoterápia helye a tudományok sorában címmel a pedagógia és a pszichoterápia kapcsolatával foglalkozik egy másik tanulmány.

A Nietzsche egyénisége című írás szemlényck, gondolkodásának bemutatása közben több filozófiai gondolkodót és gondolati rendszerük alakulását idézi fel. Felvillantja lelki-szellemi szabadságuk formálódását, miközben rámutat a lelki szabadság kivívásának szükségszerű velejárójára és következményére, a magánosságra.

A pesti árvíz századik évfordulójára emlékező írás Barátság és művelődés címmel Széchenyi és Wesselényi baráti kapcsolatát, műveltségét és a velük született tehetséget, az önművelés feladatait, valamint tetteikben megnyilvánuló erkölcsi értékük nagyságát idézi fel.

De olvasható tanárképzéssel kapcsolatos tanulmány is.

Sokak számára érdeklődést keltő lehet A gyermek felfedezése címet viselő dolgozat.

Több tanulmány pszichológiai vonatkozású, továbbá az öntevékenységről, a közgazdasági műveltségről, a sajtó nevelő hatásáról, a matematikai oktatás esztétikai művelő értékéről, az irodalomtanításról, a népművelésről, az iskola tekintélyéről szól. Érdekes olvasnivalót kínál az Ady Endre költészete című, sajátos szempontból elemző írás, valamint a polgári iskolával foglalkozó, történetére visszatekintő elemzés. És van, akit az alkalom vers írására ihletett.

Az egyes tanulmányok végéhez odaillesztjük a szerzők írásaiból az eredeti Emlékkönyvből fénymásolt kézírásos részlet utolsó sorait a szerző aláírásával együtt. Mindez érdekessé teszi a kiadványt, emeli hitelességét és dokumentum jellegű értékét.

Lányi Katalin

Dán Krisztina–Dragon Katalin–

Homor Tivadar:

## Igy működik az iskolai könyvtár

(Budapest,

Fővárosi Pedagógiai Intézet, 1998.)

■ A „Fővárosi iskolai füzetek” sorozat 4. kötete a fenti címmel jelent meg. Az iskolai könyvtárak aktuális szakmai kérdéseivel foglalkozó mű hiánypótló segédlet azok szervezeti és működési szabályzatának összeállításához, átdolgozásához.

A három nagy fejezet az iskolai könyvtári munka más-más területét kívánja részletezni. Az első rész az iskolai könyvtárak működési rendjének kialakításához, a szervezeti-működési szabályzat összeállításához, felülvizsgálatához szolgál segédlettel. „Miért tartjuk fontosnak, időszerűnek az iskolai könyvtárak működési szabályzatának átgondolását?” – kérdezik a fejezet szerzői: Dán Krisztina és Dragon Katalin. Válaszukban az iskolai szerkezetváltás, a szakmai profilváltás, a NAT új tartalmi és követelményei által kiváltott új iskolai feladat: a tanulók önálló információszerezésre nevelése kap hangsúlyt.

A hagyományos iskolai könyvtárkép „átrajzolásának”, a kibővülő tájékoztatás-tájékoztatás forrásai megjelenésével is elérhetővé válnak a számítógépes hálózati szolgáltatások. A működési szabályzat alapdokumentumainak felsorolása után a műben található működésszabályzat-vázlattevő kiter a könyvtárra vonatkozó adatok, a gazdálkodási gyűjtőkör, gyűjteményszervezési, állománytagolási, állományfeltárási, szolgáltatási, könyvtárostánár munkaköri részletek kifejtésére. Mindezen munkafolyamatok tartalmáról, meghatározó tényezőiről, javasolt munkamódszeréről, szükséges alapdokumentumairól, sajátos szabályairól tár fel tudnivalókat, ad segítséget az első fejezet.

A második fejezet az állományfejlesztés, a gyűjteményszervezés, -gondozás szakmai munkálataival foglalkozik a gyakorlati alkalmazáshoz szükséges részletességgel. Először a gyűjtemény állományelemzésének mikéntjéről, a költségvetés tervezéséről, a gyarapítás formáiról, a beszerzési folyamat elengedhetetlen lépéseiről olvashatunk. A fejezet további részében a dokumentumok állományba vétele, az állománynyilvántartás szabályai, lehetőségei mellett az állományapasztás-állományépitésről egyenrangú munkafolyamatának szempontjait, a törlés folyamatát vizsgálja

részletesebben a könyv. A kiadvány ezen egysége a könyvtári állomány védelmével, az állományellenőrzés, leltározás tudnivalóival folytatódik, majd egy nyomtatvány-minta-gyűjteménnyel zárul. A 35 féle darabból álló dokumentumminta-tár a megrendelő levél, jegyzőkönyvek, gyarapodási, törlési jegyzékek, ügyiratok gyakorlati segítséget adnak az állományfejlesztési munkához azáltal is, hogy utalnak kódjelzésükkel a korábban leírt elméleti tudnivalókra.

A kötet befejező írása a NAT műveltségterületeihez kapcsolódva összegzi a könyvtár és a dokumentumhasználat követelményét, lehetséges munkaformáit, és ajánló irodalomjegyzéket közöl az ismeretkörök legfontosabb nyomtatott forrásairól.

„A NAT könyvtárinformatikai követelményrendszer” tantárgyi integrációjának megalapozása a tanítás-tanulás folyamatában” címet viselő fejezet a könyvtárostánár koordináló szerepére, a tantestület alkotó együttműködésére épít az intézmény könyvtárpedagógiai stratégiájáért és hatékonyságáért. „Tegyen szert olyan könyvtárhasználati kompetenciára a tanuló, melynek birtokában képessé válik az önálló információszerezésre és átadásra – szóban és írásban egyaránt a tanult ismeretkörök és az egyéni érdeklődés szerint.” – vallják a fejezet szerzői: Homor Tivadar és Dragon Katalin. Ennek érdekében számba veszik a NAT egyes műveltségterületeinek könyvtári integrációs lehetőségeit. Kiemelik a főbb csomópontokat a könyvtárhasználat, a dokumentumismeret, a könyvtári tájékozódás segédeszközei, a szellemi munka technikája és a „tantárgyak” között az ajánlott könyvek és folyóiratok részletes listájával is.

E könyvtárpedagógiai résszel még teljesebbé válik a kötet módszertani útmutató jellege, amit tárgymutatóval könnyített használat segít. E rendkívül igényes könyvtárszakmai munka remélhetőleg sok iskolai könyvtáros kezébe eljut, ezért féltő, hogy a sok nyomdai és helyesírási hiba (ld. 8–9. o.) ártani fog a helyesírás és könyvtári tudás „integrációjának”. Kár lenne érte!

Emmer Gáborné

## Kis könyv a gyermektörténeti kutatásról

■ Még a szakemberek körében is meglepően új témával jelentkezett a szerző,

amikor a címben megjelölt kutatásról írta meg könyvét. A 60-70-es években kibontakozó szociológiai kutatások sem foglalkoztak a gyermekkor kutatásával, a gyermekképpel. Azonban az ismert, elfogadott és alkalmazott szociológiai kutatások között sem találkozhatunk azzal a módszerrel, amiről a szerző írt tanulmányt. Ugyanis nem csekével az előbb említett módszerekkel dolgozott, hanem az új, szinte alig ismert módszerrel próbálta megvizsgálni a múlt század utolsó harmadában a hazánkban élt társadalmi gyermekképet. A gyermekkorral leginkább a családkutatás keretében találkozunk, a szerző viszont egy új terület – a nevelési dokumentumok elemzése – során próbálta meghatározni a társadalom gyermekképét. Három folyóirat – a Néptanítók Lapja, a Kisdiednevelés, a Család és Iskola – 1868-1890 közötti számainak tartalomelemzését végezte el, így próbált képet szerezni a társadalomban kialakult gyermekképről.

Ez a kutatómódszertan eléggé új és ismeretlen a gyermektörténet kutatásában, amit bizonyít az is, hogy a könyvben közölt irodalomban alig néhány hasonló módon végzett kutatás címét tudta a szerző összegyűjteni. Az természetes, hogy a három sajtótermék vizsgálatával nem kaphatunk teljes képet a kor gyermekképéről, ezt a kutató is elismeri, vizsgálni kellene a nem neveléssel foglalkozó más folyóiratokat, könyveket is, de egyfajta vizsgálati módszerrel rendelkezésre áll a kutatóknak. S ha az iskolakönyvtárosokra gondolunk, feltétlenül felmerül felelősségük, először abban, hogy megőrizték a kor dokumentumait, sajtóanyagát, hogy a későbbi kutatóknak ez rendelkezésre álljon. Elsősorban a helyi sajtótermékek, könyvek megőrzéséről van szó, hiszen eléggé köztudott, hogy a helyi kiadványok hiányosan jutnak el a központi könyvtárakhoz. De felmerülhet az a kérdés is, hogy hasonló kutatást legkönnyebben a könyvtárosok végezhetnék, akik ismerik a megjelent sajtótermékeket és az irodalmazás szakkérdéseivel is tisztában vannak.

A kötet mindenképpen figyelemre méltó és tanulmányozása indokolt a neveléstudomány, a gyermekkor vizsgálati módszertani kiadványok között.

(Szabolcs Éva: Tartalomelemzés a gyermektörténeti kutatásban: Gyermekkép Magyarországon 1868-1890. Bp.: Nemzeti Tankönyvkiadó, 1999. 115 p.)

T. D.

## Hogyan hadováznak a skocok? ...

A fenti cím *Róthy Edit* munkájának belső címlapján olvasható. A kiadvány díjnyertes pályamunka (bírákai: dr. Grétsy László és dr. Szűcs László), nyelvészeti elemzés, amely a *Hogyan beszél ma az ifjúság?* címen jelent meg.

Előttörténetéből annyit: 1964-ben az MTA Nyelvművelő Munkabizottsága 43 pályamű közül részesítette első díjban, majd 1993-ban az Anyanyelvőpolók Szövetsége és a Dunaholding Alapítvány pályázatán 71 pályázat között országos első díjat nyert a magyarszakos tanár munkája.

A mindössze 80 oldalnyi írásművet mintegy 50 oldalnyi színvonalas bevezető tanulmány nyitja, majd „Szójegyzék” és „Kifejezések gyűjteménye” követi.

De hogyan is beszél ma az ifjúság? Olykor bizony megbotránkoztatón. Azonban a felmérés megállapítása – olvashatjuk –, hogy a diáknyelvre többször „a humor, a szellemesség, meg a játékosság jellemző”, ám, de rámutat arra, hogy a különös nyelvhasználatnak lélektani alapja is van.

A fiatalság sajátos nyelvezetet alakított ki. Ez így volt mindig, és így van ma is. Időközönként, az idő múlásával és a „divat” változásával alakul mássá. Lényege viszont, hogy csak a „beavatottak” értsék. Ettől lesz az ifjúság társalgása „bensőséges” – állapítja meg a szerző. Adott életkorban tehát elkülönül az ifjúság nyelvhasználati szokása is (akár öltözködésük és viselkedésük). A diákok nyelvhasználata szakít a „kincstári ízű” szöveggel, és beszédükkel „vidámabb, érdekesebb, eredetibb, merész, vagány” – sajnos, sokszor durva – szövegek környezetet alakítanak. Ezek is (azaz a durva, nyers, erős szavak és kifejezések) megtalálhatók a gyűjteménybe felvett szavak és kifejezések között némi „széptétellel”.

A nyelvészek a nyelvhasználat vizsgálatát a nyelvfejlődés és a nyelvi rétegek megismerése miatt tartják fontosnak. A nyelv-művelők a jó irányú befolyásolhatóságát remélik. Pszichológusok, szociológusok az ifjúsági együttlétek lélektani tényezőire következtetnek belőle. A pedagógusok, szülők pedig általa mélyebben, alaposabban és sokoldalúbban ismerhetik meg a fiatalokat.

Ezért a kiadványban elkerülhetetlenül előforduló vaskos szavak és kifejezések mentségeként olvasható: „... nem azt akaruk bemutatni, hogyan kellene beszélni, hanem azt, hogyan beszél ma az ifjúság.”

Nézzünk hát a szavakra, kifejezésekre néhány példát!

- A férfi neve (az idő múlásával változóan): „szivar”, „mókus”, „ürge”, „jampi”, „krapek”, „manusz”, „mandró”;
  - A nő, illetve csinos lány: „jó kis bőr”, „anyus”, „leányzat”, „nyukesz”;
  - A kopasz fiú: „kuglifejú”, „csúszdaféjú”, „bőrfejű”;
  - Az elavult szöveg: „Elmaradtál egy brosúrával”, „Lejárt lemez”, „Más ígét”, „Nem veszi be a számítógép”, „Figyelmeztess, hogy röhögjek a szabadnapomon!”;
  - A régi ifjúsági nyelvből analógiás hatásra: pléhszuszer=bátlogos, pléhszamar=kerékpár, motorkerékpár;
  - Tréfás csúfolódás: „mirelit fulú”=elálló fülű;
  - Egy humoros jellemzés: „Olyan dagadt vagy, hogy csak a körorvos tud megvizsgálni”;
  - Szójátékból alkotott köszönésforma: „Csó” – Válasz: „Repedés”;
  - Egy párbeszéd formája: „Menj a fenébe!” – „Gyalog nem megyek. Adj villamosra pénzt!”;
  - Archaikus szövegek mintájára: „Koródjatok ki az osztályból, besto kurafi pogányai! A hollók vájják ki a szemeket!”, „Elkevertétek (negin’ a pennámat!”
- ... és a többi!

Miből töltekezik hát a diáknyelv? Csoportnyelvből, népnyelvből, rétegnyelvből, nyelvjárásokból, a változások adta új fogalmakból (például műszaki nyelvből), humorból, az argóból, idegen szavakból, spottnyelvből, szaknyelvből, irodalmi nyelvből, a törénelmi-társadalmi körülmények adta változásokból, időszakos hóbortokból, valamint saját kútfőből.

S igaz az is, hogy az ifjúság nyelve manapság társadalmi bajokat és gondokat is kivetít. Ezen azonban nem segít a finomkodás. A könyv tehát egyelőre a jelen sokárnyalati valóságával szembesít, és nem keres magyarázatot, csak leírja a tényeket és esetenként indítékait, amit érdemes megismerni.

Mégis, mi legyen hát? – vetődhet fel sokunkban a kérdés. Alighanem a tanári leleményesség, és a sokat emlegetett vezetési stílus, azaz a tanárok személyisége, általa a magunk körül (ki)alakított légkör, illetve az

iskola szelleme és hangulata kínálhat „nyelvművelő” megoldást.

(*Rónaky Edit*: Hogyan beszél ma az ifjúság? Embernevelés kiskönyvtára 2., A Kemény Gábor Iskolaszövetség kiadása)

Lányi Katalin

## Az én iskolám

Ezzel a címmel jelent meg egy karcsú, ízléses kivitelű kis kötet a múlt évben. Az alcíme: *Esszék*. A kötetbe belálapozva láthatjuk, hogy a szerző egy évtized folyóiratokban megjelent tanulmányait gyűjtötte össze kötetbe, írt hozzá bevezetőt és utószót. Ha e két rövid tanulmányt levesszük a terjedelemből, marad két nagyobb fejezet, melyek összesen 10 tanulmányt foglalnak magukba. A II. fejezet a gazdagabb – legalábbis oldalszámban –, ahol az iskolával összefüggő esszék sorakoznak egymás után. E rövid recenzióban nincs lehetőség részletesen bemutatni, elemezni az egyes „esszéket” így csak néhány megállapítást emelnék ki. Mindjárt az elsőnek kérdőjeles címe van: *Fegyelmezzünk, fegyelmezzünk?* Biztos, hogy nincs a tanári pályán olyan tanár, kiben még nem merült fel ez a kérdés. *A diákok számára a fegyelem az ön-kénnyel* – írja a szerző, majd Frommra hivatkozva leírja, hogy a szeretet feltétele a fegyelem. Szeretet és fegyelem pedig ellentmondásnak tűnik. Igen, ha a fegyelemnek az első fogalmára, a cselekvést szabályozó erőre gondolunk. Tovább olvasva a szerző fejtegetéseit, meglehetősen lehet a kijelentése, amikor azt írja, hogy „*az oktatás ingyenessége is a fegyelmezett együttes munka ellen hat.*” Ezután a fegyelem összetevőit tárgyalja, ebben szintén érdekes a megállapítása: „*a külsődleges fegyelem mennyire hatástalan*”. Izgalmasak a további dolgozatok is, csak a címeket említve: *Nevelés és előítéletek*, és egy újabb kérdőjel: *Nevelhet-e toleranciára az iskola?* Furcsa hely a katedra, írja ebben, mert ami az iskolapadban hangzik el véleményként, az a tálba előtt már *normaként* hangzik. S ami a címet illeti, leírja, hogy toleranciára csak toleráns nevelői gyakorlat nevelhet. Egyet kell értenünk a végső következtetésével, hogyha a szűk, mikroközösségben a tanuló átéli, és naponként gyakorolja a toleranciát, akkor épülhet csak személyiségjegyei közé. Ezután a beszélgetésről szól négy oldal, s el kell ismernünk, a beszélgetés fontossága egyre nagyobb szerepet kap, kell,

hogy kapjon a nevelésben. Gondoljunk csak arra, mennyi időt tölt el ma, vagy mennyit fog eltölteni a gyermek a számítógép előtt egyedül, hangos beszélgetés nélkül. Egyedül, írtam, pedig a beszélgetéshez legalább két, de „*egyenrangú*” ember kell.

Nem kisebb pedagógiai problémát boncolgat az újabb kérdőjeles cím sem: *Milyen a jó osztály?* A tanári beszélgetések sémáit 5 pontban sorolja fel a szerző, de összefoglalja a saját véleményét is, azonban itt már nem felületes megállapításokat sorol fel, hanem 10 pontban megfontolásra, meditálásra érdemes kérdéseket. Gondolkodjunk el mi is ezeken a javaslatokon, ha eddig még nem tettük! A második fejezet következő két tanulmánya az *osztály* kérdését vizsgálja, az *osztályterem topográfiáját*. Valóban, elgondolkodott-e tanár azon, hogy miért úgy ülnek a teremben a tanulók, ahogy ülnek? Érdekes az általa összeállított topográfia, és ha eddig nem tettük meg, ennek az alapján próbáljuk meg elemezni saját osztályunk ülésrendjét, és az alcím szerint próbáljunk válaszolni (újabb kérdőjel), mit tizen számunkra a saját osztályunk ülésrendje.

A III. fejezet két tanulmánya már szűkebb témát, az irodalomtanítás kérdéseit vizsgálja, annak ellentmondásait veszi górcső alá, majd újabb kérdőjeles cím: *Mire való az irodalomtanítás?* A befejező tanulmány még konkrétabb és szűkebb témát elemez, József Attila tanításáról fejti ki álláspontját a szerző. Ebből a tanulmányból csak az alcímeket említem: *Az örökség, A gyakorlat, A lehetőségek*. Ez utóbbiakban már szak módszertani kérdéseket, de nem csak szaktanárokat érdeklő megállapításokat, ajánlásokat fogalmaz meg.

(*Fenyő D. György*: Az én iskolám: Esszék. Bp., Krónika Nova, 1999. 125 p.)

T. D.

## A hazai könyvnyomtatás a kézisajtó korában (1473–1800)

A közelmúltbeli könyvtörténelmi kutatások számos olyan adatot, tény, összefüggést tártak fel, amelyek művelődéstörténetünk fontos részeivé váltak. Ezek a szakirodalmi nyilvánosság révén számos esetben módosítják az egy-egy kor könyvkultúrájáról meglévő képünket, s újabb kutatásokra is ösztönöznek. A legújabb kötet a kézisajtó korában történő könyvnyomtatás

múltját mutatja be nagyon gazdag forrás- és tényanyag segítségével.

A szerző, *V. Ecsedy Judit* munkája az iskolai oktatás számára azért fontos mű, mert a helyi nyomdák, könyvnyomtatók munkájának, és a kiadott könyvek megismertetéséért több műveltségi terület (tantárgy) oktatásában is helyet kaphat, s erősítheti a könyvekhez, a helyi hagyományokhoz történő pozitív tudati és érzelmi viszony kialakítását.

De hát miről is szól e terjedelmes könyv?

A könyvnyomtatás korai szakaszának ez a számos új ismeretet is közlő összefoglalása a történelmi Magyarország területén működött kiadók, nyomdák, könyvkereskedők történetét összegzi az első nyomtatott könyvtől 1800-ig. (Míg korábban a régi könyv határa az 1711-es év volt, a nemzetközi gyakorlatnak megfelelően új határként már ez az évszám szerepel.) A könyv terjedelmesebb része a nyomdák kapcsolatos: nyomdatörténelmi anyag, amelynek azonban számos „*leágazása*” van, mert foglalkozik a nyomdászokkal, a könyvkereskedelem alakulásával, s topográfiailag is bemutatja a működési helyeket.

A könyv egyes fejezetei izgalmas művelődéstörténelmi kalandozást adnak lehetőséget, amely során számos szaktárgy oktatói (például a magyar-, történelem-, technika- és nyomdaipari ismereteket tanító tanárok) szerezhetnek nemcsak szakismeretet, hanem intellektuális élményt is. Három rövid bevezető részt követően (A magyarországi nyomdászat és könyvkiadás vázlat, A magyarországi ősnymdászat, Magyar nyelvű könyvkiadás külföldön Mohács után), a három évszázad (16–18.) történéseit külön fejezetek tárgyalják területi és felekezeti megoszlásokban.

A továbbiakban több kisebb terjedelmű rész ismerteti a külföldön megjelent magyar nyelvű könyveket, a könyvnyomtatás kapcsolatát más mesterségekkel és a kézművesiparokkal (papírmalmok, betűmetszés, könyvkötés), a kiadás és a nyomtatás szabályozását, a könyvdíszítés módjait és a könyvkereskedelem vázlatos történetét. (Ez utóbbi *Pavercsik Ilona* munkája.) A kötetet könyvtörténelmi fogalomtár, valamint hely- és névmutató zárja.

(A könyvnyomtatás Magyarországon a kézisajtó korában, 1473–1800. – V. Ecsedy Judit. – Bp.: Balassi Kiadó, 1999. – 372 p.)

E. B. M.

# MIKSZÁTH KÁLMÁN ÖSSZES MŰVEI



A  
magyar prózaírás mestere,

a XIX. század – Jókai mellett – legolvasottabb írója

Mikszáth Kálmán (1847–1910). Palóc ill. szlovák környezetből, a paraszti és

a kismemesi lét határáról, a dzsentrivilágból indulva, a szegénységgel, kudarcokkal is megküzdve

jutott el a kiegyezés utáni, egyesített fővárosban az elismert, népszerű, sikeres, gazdag író, parlamenti képviselő helyzetébe.

Műveire éppúgy jellemző a realista ábrázolás, a finom líra, mint a szellemes ironia. Kormányparti képviselőként, a miniszterelnök asztaltársaként sem szűnt meg a régi úri világ bírálójának lenni. Életműve regényeket, elbeszéléseket, verseket, meséket, cikkeket, karcolatokat, tárcákat is tartalmaz.

Kiadványunk forrása az Akadémiai Kiadó által 1956-ban elindított, és még napjainkban is munka alatt lévő, jelenleg a 86. köteténél tartó kritikai kiadás. Ennek alapjául az író életében megjelent utolsó szövegközlések szolgálnak (Mikszáthnak nincsenek kiadatlan kéziratjai). A műveket műfajuk szerint ciklusokba, azokon belül időrendbe soroltuk. A kritikai kiadásban tekintélyes mennyiséget kitevő jegyzeteket nem dolgoztuk fel.

A CD tartalmazza az író regényeit és nagyobb elbeszéléseit (a kritikai kiadás 1–23. kötetei), levelezését (24–26. kötet), elbeszéléseit (27–50. kötet, ebből megjelent a 27–41. kötet), cikkeket és karcolatokat (51–86. kötet), így a manapság elérhető, eddigi legteljesebb Mikszáth-forrásnak számít, számos, máshol nem fellelhető anyagot tartalmaz.

Az adatbázis a korábbi kiadványainkban már megismert programmal készült. Segítségével a teljes Mikszáth-életmű bármely szavára, szótöredékére, kifejezésére rákereshetünk. A megjelenítésben nagy segítség a hierarchikus tartalomjegyzék. A kiválasztott szövegrészeket kinyomtathatjuk, szövegszerkesztőnkbe átemelhetjük. Használhatunk elektronikus könyvjelzőket, szövegkiemelőket, tetszőleges részekhez saját, kereshető megjegyzéseket fűzhetünk.

A CD tartalmaz egy külön programmal kezelhető Mikszáth-bibliográfiát is, amely a bármilyen bibliográfiai vállalkozás által 1997-ig összegyűjtött, Mikszáthról szóló és műveire vonatkozó íráskoradatait, mintegy 3.500 tételt tartalmazza. A források sokfélesége miatt nem törekedhettünk a teljességre, vagy az egységes címléírásra. Az író művei közül a kritikai kiadást és a 100 kötetes ünnepi kiadást vettük fel ebbe az adatbázisba.

A Mikszáth Kálmán összes művei CD-ROM egyedülálló lehetőséget jelent a teljes Mikszáth-életmű digitális formában való megőrzésére, újszerű kutatására az irodalom iránt érdeklődők és a kutatók számára egyaránt.

Kiadványunk az Arcanum Digitéka sorozat tagja, amely a kultúra különböző területeinek fontos, értékes elemeit szándékozik a modern ember elektronikus könyvespolcára helyezni.

Minimális rendszerkövetelmények:

486-os PC, Windows 3.1, CD-ROM olvasó

## arcanum adatbázis

Megvásárolható, megrendelhető a kiadónál: Arcanum Adatbázis Kft. • 1113 Budapest, Badacsony u. 14/b.  
Telefon/fax: 209-1361 • E-Mail: arcadat@mail.matax.hu • Internet: www.arcanum.hu • Postacím: 1507 Budapest Pf. 99